

MINISTERSTWO OŚWIATY

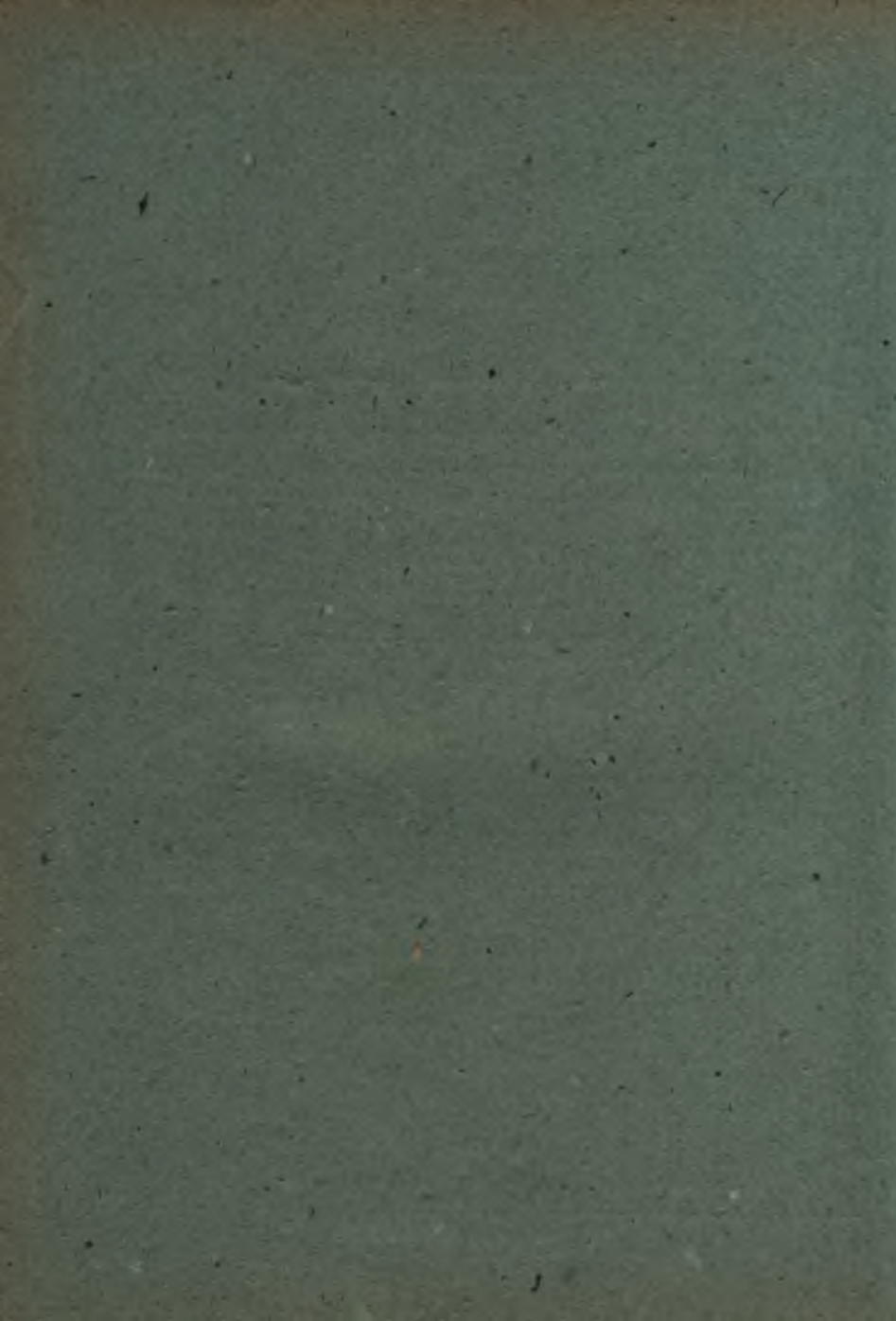
PROGRAM NAUKI
W 8 LETNIEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ

PROJEKT

PRACE RĘCZNE

PAŃSTWOWE ZAKŁADY WYDAWNICTW SZKOLNYCH
WARSZAWA 1947

PRACE RĘCZNE

Niniejsze materiały programowe są częścią wydawnictwa pt. „Programy 8-letniej szkoły podstawowej. Projekt”. Pierwszy zeszyt tego wydawnictwa, a mianowicie program języka polskiego, podaje w uwagach wstępnych jego genezę i cele. Odsyłając do tych uwag Ministerstwo ponawia apel do ogółu nauczycielstwa o nadsyłanie uwag, ocen i wypowiedzi pod adresem:

Warszawa, Ministerstwo Oświaty, Departament VI.

W opracowaniu projektu programu prac ręcznych w 8-letni szkole podstawowej wzięli udział:

Baranowski Kazimierz

Bąk Roman

Buczek Julian

Choińska Eugenia

Chudziński Jan

Czasnicka Zofia

Czyżycki Walenty

Deksmisówna Maria

Gądkówna Halina

Górnikówna Ewa

Golus Jan

Huber Ignacy

Karp Czesław

Kapuściński Bolesław

Kiernas Bolesław

Krzakowa Stanisława

Kolanczyk Marian

Kubita Józef

Lewakowska Jadwiga

Mazurek Jan

Pietrzykowski Piotr

Roliński Feliks

Saletyńska Kazimiera

Snopek Wiktor

Supranowicz Paweł

Szymańska Maria

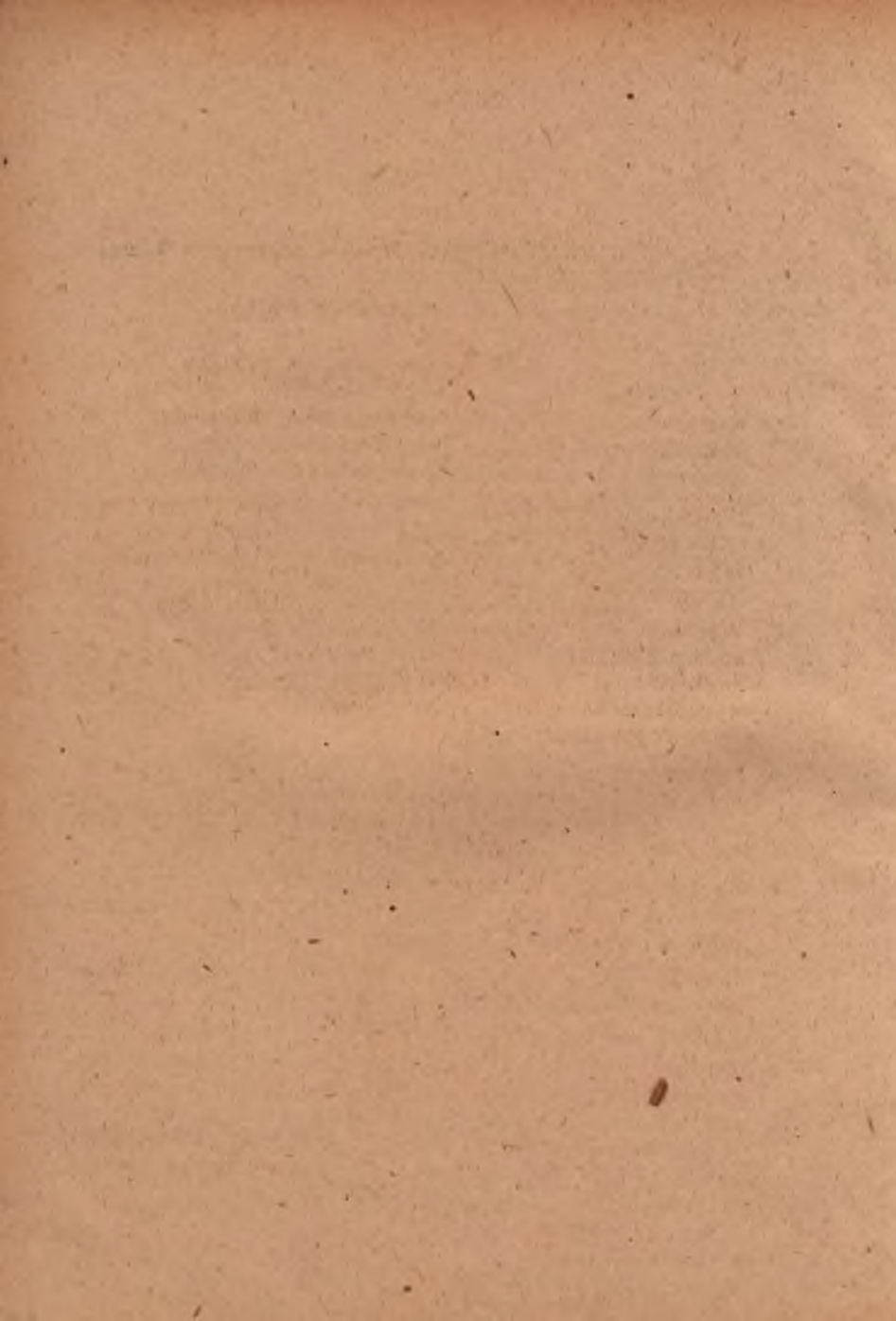
Vogelsang Maria

Wąsowicz-Sopoćko Maria

Wojtasiewicz Ignacy

Wojnarowicz Feliks

Wysznacka Zofia

PROGRAM NAUKI PRACY RĘCZNEJ

w 8-letniej szkole podstawowej.

I. Cele nauczania

- a) Kształcenie zmysłów, usprawnianie rąk, wyrobienie zdolności konstrukcyjnych i rozwijanie inteligencji praktycznej.
- b) Rozbudzenie zamiłowania do pracy fizycznej a przez pracę i celowo zorganizowane wycieczki do warsztatów oraz fabryk wyrobienie dla niej i człowieka pracującego należytego szacunku.
- c) Wyrabianie życiowej zaradności oraz kształcenie na konkretnych materiałach spostrzegawczości, dokładności, samodzielności i wytrwałości w pracy; równoległe z tym wyrabianie właściwych przyzwyczajzeń w zakresie kultury życia codziennego.
- d) Opanowanie pracy ręcznej przy użyciu różnych materiałów, narzędzi w stopniu dostosowanym do rozwoju fizycznego i psychicznego uczniów i warunków szkoły oraz zbliżenia do współczesnej techniki.
- e) Kształcenie poczucia piękna przez dobór odpowiednich tematów prac uwzględniających właściwości materiału, celowość przedmiotu i prawidłowość konstrukcji.
- f) Uspołecznienie młodzieży przez prace zespołowe, rozpowszechnianie zdobytych usprawnień i umiejętności technicznych na terenie domu i środowiska.
- g) Dostarczenie młodzieży przeżyć takich, jak: radość twórczenia, osiągnięcia zamierzonego celu, możliwość realizowania własnego pomysłu w materiale, przyjemność pracy w zespole na terenie szkoły, zadowolenie z ofiarowywania szkole, środowisku czy swoim najbliższym własnej pracy.

- h) Stwarzanie naturalnych warunków ujawniających zainteresowania i zdolności uczniów a umożliwiających wybór właściwego zawodu.

II. Ogólna charakterystyka programu

Program nauki pracy ręcznej obejmuje następujące działy:

1. Zajęcia rękodzielnicze.
2. Praca w ogrodzie szkolnym.
3. Gospodarstwo domowe.

W związku z naturalnym rozwojem dziecka i jego zainteresowaniami różne działy pracy ręcznej występują w pewnych klasach wydatniej, w innych mniej wydatnie, przy czym zgodnie z rozwojem fizycznym, zainteresowaniami młodzieży oraz potrzebami gospodarczymi naszego życia przewiduje się w klasach starzych zróżnicowanie na prace dla chłopców i dziewcząt.

1. *Zajęcia rękodzielnicze.* Początkowo mają charakter zabawowo wstępny, później coraz bardziej celowy i systematyczny. W klasie I i II występują jako *swobodne wypowiedzania się dziecka w różnych materiałach* i wiążą się z całokształtem nauczania i wychowania na tym poziomie. W klasie III i IV wchodzi w program jako wstępne *zajęcia rękodzielnicze* przy użyciu łatwych w obróbce materiałów i różnych nieużytków. W tych klasach przewidziane są również pewne wstępne elementy szycia obowiązujące chłopców i dziewczęta.

W klasie V zajęcia rękodzielnicze mają charakter bardziej usystematyzowany. Wyróżniają się tu dwie techniki w postaci łatwych konstrukcji z listew, cienkich deseczek, klejlonki i łatwe introligatorstwo, konieczne dla wyróbenia wśród młodzieży poszanowania dla książki. W klasie tej wprowadza się już pewne zróżnicowanie na prace dla chłopców i dziewcząt.

Począwszy od klasy VI zajęcia rękodzielnicze wchodzi w okres pracy systematycznej, przy czym następuje zróżnicowanie na zajęcia dla chłopców i dziewcząt.

Klasa VI, VII, VIII. W dziale rękodzielniczym obowiązują *techniki podstawowe* roboty w różnych materiałach. Dla *chłopców techniką podstawową* jest praca w drzewie i metalu. Dla *dziewcząt techniką podstawową* jest szycie, krój i roboty dziane. Dopełnieniem działu zajęć rękodzielniczych w VII i VIII klasach jest dział prac z różnych materiałów, obowiązujący zarówno chłopców, jak i dziewczęta.

2. *Szycie, krój i roboty dziane*: Szycie występuje w klasie III i IV, jako jeden z elementów wstępnych zajęć rękodzielniczych obowiązujący chłopców i dziewczęta. Poczynając od klasy IV szycie, krój i roboty dziane obowiązują już tylko dziewczęta, jako technika podstawowa.

3. *Praca w ogrodzie szkolnym* polega na udziale młodzieży w zaopatrzeniu ogrodu w sprzęt i urządzenia możliwe do wykonania w pracowni szkolnej; poza tym młodzież bierze udział w pracach dotyczących utrzymania grządek indywidualnych oraz całości w porządku szkolnego ogrodu odpowiednio do sił fizycznych i czasu na to przeznaczonego.

4. *Gospodarstwo domowe* obowiązuje VII i VIII; będą to zajęcia grupowo prowadzone, zależnie od istniejących warunków, w szkole, na miejscu, innych szkołach, np. zawodowych, kuchniach społecznych lub fabrycznych.

Zagadnienia z zakresu kultury życia codziennego są związane z całokształtem zadań ogólnowychowawczych szkoły i tym samym są uwzględnione przy nauczaniu różnych przedmiotów, niemniej jednak wiążą się one wydatniej z nauką pracy ręcznej przede wszystkim w dwóch pierwszych latach nauczania i tam są silnie zaakcentowane.

Wybitną rolę w uzupełnieniu ogólnego wykształcenia, a zwłaszcza w okresie ostatnich lat nauczania, odegrają racjonalnie zorganizowane wycieczki do warsztatów rzemieślniczych, fabryk, gospodarstw rolnych i hodowlanych, racjonalnie zorganizowanych kuchni i zakładów użyteczności społecznej.

KLASA I

2 godziny tygodniowo.

Materiał nauczania

Wstępne zajęcia z zakresu kultury życia codziennego.

1. *Higiena osobista dziecka*: np. czyszczenie zębów, mycie się, czesanie, czyszczenie obuwia i odzieży.

2. *Zajęcia dotyczące porządków osobistych*: wieszanie okrycia, zapinanie obuwia, przestrzeganie porządku w ławce, torbie, klasie.

3. *Zasady poprawnego zachowania się w domu, szkole i w miejscach publicznych*: na drodze, ulicy, w parku, w ogrodzie, pojedynczo i w gromadzie, umiejętność korzystania ze środków lokomocji.

Swobodne wypowiedzianie się dziecka za pomocą różnych materiałów.

Wytwarzanie przedmiotów zabawowo-użytkowych w związku z całością nauczania i wychowania.

Materiały: glina, plastelina, wosk, różne pudełka: od zapalek, gils, lekarstw; owoce łatwe do przeróbki: jarzębina, galasówki, klon, dzika róża, ziemniaki, warzywa; inne materiały, jak: odpadki krawieckie, bibułka, papier, skrawki zwykłej i falistej tektury, cienkie druciki, korki i różne nieużytki.

Narzędzia i przybory: noże, nożyczki, kolce, linijki, pędzle, igły, obcęgi, miseczki i garnek do kłajstru, kociołek na klej.

Cwiczenia: formowanie gliny, plasteliny, wosku, wdrażanie do racjonalnego użycia narzędzi, linijki, kleju, wycinanie, nacinanie, oddzieranie, załamywanie, zwijanie, łączenie papieru, kartonu i innych materiałów.

Orientacyjne przykłady tematów: owoce, zwierzęta, ptaki, postacie ludzkie, krasnoludki, pajace, smoki, mebelki dla lalek, wózki, koniki, latawce, wiatraki, strzały, trzaskawki, chorągiewki, zabawki na choinkę, święcone, liczydełko. Okładanie zeszytów i książek.

Wyniki nauczania

Umiejętność wykonywania zabiegów osobistych dotyczących porządku i czystości oraz poprawnego zachowania się w miejscach publicznych. Opanowanie sprawności posługiwania się nożem, nożyczkami, linijką, zaginanie, rozdzielanie bibułki, papieru i łączenie rozmaitych materiałów klejem, drucikiem, włóczką, sznureczkiem lub nitką.

Uwagi

Na prace ręczne w planie nauczania klasy I należy wyznaczyć lekcje półgodzinne lub całogodzinne.

W pierwszym miesiącu nauki więcej czasu należy poświęcić na zajęcia z zakresu kultury życia codziennego dotyczące porządków osobistych ucznia — jak wchodzenie do klasy, zdejmowanie, wieszanie i wkładanie odzieży itp. W dni pogodne należy organizować wycieczki do ogrodu, parku, lasu, aby zbierać potrzebną ilość trwałych owoców do przeprowadzenia wstępnych zajęć rękodzielniczych. Przy tej okazji wyzskać należy wszystkie momenty poprawnego zachowania się dzieci w drodze, na ulicy, w ogrodzie, w parku, w lesie itp., a po powrocie do szkoły nauczyć właściwego sposobu czyszczenia ubrania i obuwia. W ciągu roku szkolnego, zależnie od warunków atmosferycznych, pory roku i okoliczności, przeprowadzać ćwiczenia mycia się, czyszczenia zębów, czesania; zbierania śmieci do kosza, po lekcjach zajęć ścierania kurzu ze sprzętów szkolnych, zaś okolicznościowo wycieranie nosa, korzystanie ze spluwaczek, z ustępów, zachowania się w czasie burzy w lesie, w polu itp.

Na początku roku szkolnego zachęcać uczniów do zbierania i gromadzenia w szkole różnych nieużytków potrzebnych do wykonywania łatwych zabawek i przedmiotów wpływających z zainteresowań dzieci i ich potrzeb związanych z nauczaniem i wychowaniem. W doborze tematów uwzględniać należy stopniowanie trudności konstrukcyjnych i doboru materiału.

Tematy winny wpływać z pogadaniek, czytaneek, bajek, rachunków, rysunków i gimnastyki. W czasie pracy okolicznościowo pouczać o sposobie cięcia, formowania, łączenia materiałów, użycia nowych narzędzi, sposobów pokonywania trudniejszych ćwiczeń. Udzielać rad i wskazówek, nie ganić, a raczej zachęcać i chwalić.

Najłatwiejszym i najbardziej ulubionym przez dzieci materiałem jest glina, plastelina, воск. Lepienie z niego kulek, wałeczków, różnych nieregularnych brył, owoców, zwierząt, ptaków, postaci ludzkich itp. zawsze dzieci interesuje.

Z pudełek w całości lub ponacinanych, zdeformowanych, połączonych z innymi materiałami zdobniczymi (bibułka, papierem kolorowym, galgankami, patyczkami itp.) skonstruowane będą różne proste mebelki, wózki, ule, domki.

Owoce o specyficznym wyglądzie, odpowiednio zestawione i ozdobione innymi materiałami, nadadzą się do przetwarzania na krasnoludki, pajace, smoki, zwierzęta.

Słoma, siano, sitowie odpowiednio ujęte w pęczki, pozaginane i uformowane — to lalki, zwierzęta domowe, drzewa.

Z wydmuszek jaj, korków, szpilek od nici otrzyma dziecko ryby, krokodyle, zabawki na choinkę, lampy, latarnie.

Pocięte, oddarte, załamane, zwinięte skrawki, paski papieru, kartonu, cienkiej tekturki (z zapisanych zeszytów, brulionów, gazety itp.) odpowiednio uformowane — to różne postacie, koniki, latawce, wiatraki, strzały, piórnik, chorągiewki.

Wszystkie narzędzia wymienione w programie winny być starannie utrzymywane w szafie. Przynoszenie narzędzi przez uczniów do szkoły nie jest wskazane ze względu na niebezpieczeństwo łatwego skaleczenia się.

Szczegółowy rozkład materiału nauczania winien być opracowany ze względu na korelację po dokładnym zorientowaniu się w materiale nauczania z innych przedmiotów.

Udane prace — zwłaszcza z materiałów elastycznych — można przechowywać w szafach, zaś pozostałe, mniej ciekawe, rozbierać w czasie nieobecności dzieci na elementy przydatne do nowych tematów.

KLASA II

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Swobodne wypowiedzianie się dziecka za pomocą różnych materialów.

Wykonywanie zabawek i łatwych przedmiotów związanych z całokształtem pracy dziecka w szkole i w domu.

Material jak w klasie I, z uwzględnieniem pudełek większych, owoców twardszych (kasztany, żołądziej, fasola, bób, szyszki), kory drzew szpilkowych i niektórych liściastych, patyków, gałązek, papieru, sitowia, rogożyny, różnych nieużytków itp.

Narzędzia i przybory jak w kl. I oraz piłeczki do cięcia patyków, szpulek, igły, młoteczki, obczątki, deski do cięcia papieru.

Cwiczenia: cięcie, dziurawienie kolcem twardych owoców, cięcie szpulek, wykonywanie i łączenie ze sobą różnych postaci, modeli i przedmiotów w sceny rodzajowe. Plecenie z sitowia, trawy, rogożyny. Zawiązywanie i opakowywanie paczek, zakładanie i sklejanie, szycie igłą.

Orientacyjne przykłady tematów: zestawianie różnych postaci zwierząt, form owoców, drzew, sprzętów domowych, środków lokomocji, budynków drogą pracy zespołowej w sceny rodzajowe, jak: nasza wieś, miasto, dworzec kolejowy, rynek, w ogrodzie zoologicznym itp.

Wykonywanie plecionek, lampionów, liczydeł, toreb, okładanie zeszytów i książek, zawijanie paczek.

Zajęcia z zakresu kultury życia codziennego.

Utrwalanie nabytych nawyków z kultury życia codziennego jak w klasie I, z uwzględnieniem czynności z zakresu higieny osobistej, utrzymywanie w porządku obuwia i ubrania (przyszywanie guzików, wieszaków), terenu szkolnego, korzystanie z urządzeń publicznych i ich szanowanie.

Wyniki nauczania

Umiejętność cięcia, klejenia i łączenia papieru, okładanie zeszytów i książek, zawijanie i obwiązywanie paczek. Umiejętność przyszywania guzika, wieszadła oraz samodzielnego utrzymywania czystości ciała, odzieży, obuwia, porządku w klasie i na terenie szkoły.

Uwagi

Na prace ręczne w klasie II wyznacza się w planie nauczania lekcje jedno- lub dwugodzinne.

Sposób realizowania programu jest podobny do klasy I. W dalszym ciągu z zakresu kultury życia codziennego przeznaczają się część czasu na utrwalenie nawyków nabytych w poprzedniej klasie z dodaniem ćwiczeń porządkowych na terenie szkoły. Należy wdrażać młodzież do utrzymywania czystości ścieżek, podwórka i sprzątnięcia boiska szkolnego, posypywania go piaskiem.

Okolicznościowo wyjaśniać o sposobie zachowania się w miejscach publicznych, pouczać też o poszanowaniu urządzeń, jak: mosty, przewody telefoniczne i telegraficzne, znaki orientacyjne, drzewa i krzewy oraz rośliny ozdobne w parkach i ogrodach.

W czasie wycieczek do lasu, parku itp. zbierać, szczególnie w jesień, różne trwałe owoce wymienione w materiale nauczania. Trzeba zachęcać dzieci do znoszenia i magazynowania nieużytków w ilości odpowiadającej potrzebom klasy.

Tematy do zajęć winny wypływać z pogadanek, czytanek, bajek, rachunków, rysunku i gimnastyki. W czasie pracy należy pouczyć o sposobie posługiwania się narzędziami, umiejętności pokonywania trudniejszych i nowych ćwiczeń, dobierania, zestawiania, łączenia i zdobienia różnych elementów, nacinania i formowania gałązek, umiejętnego i bezpiecznego nakłuwania kolcem i nożem, cięcia twardych owoców.

Z gliny, plasteliny zestawiać należy różne sceny nastrojowe. Z pudełek odpowiednio dobranych, ustawionych i sklejonych budować można środki lokomocji, budowle architektoniczne, a nawet pomoce naukowe. Patyczki, gałązki przyozdobione papierkami, bibułą i włóczką — to będą drzewa do zestawienia i budowy fragmentów wsi i miasteczek. Kora i szpule od nici posłużą za podstawę do ustawiania drzew, budowy wag, liczydeł, lampionów itp.

Z papieru, kartonu wykonują dzieci czapki, latawce, samolociki, tarcze zegarowe, torebki, maski i postacie ludzkie i zwierzęce. Należy zwrócić też baczną uwagę dzieci na właściwe okładanie zeszytów, książek, zawijanie i wiązanie paczek.

Skrawki cienkiej tektury płaskiej lub falistej dojdą jako dodatkowe elementy dekoracyjne przy konstruowaniu fragmentów architektonicznych, sprzętów domowych i środków lokomocji.

Udane prace zestawiać należy w różne sceny rodzajowe, jak: nasza wieś, miasto, dworzec kolejowy, rynek, w ogrodzie zoologicznym itp.

KLASA III

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Wstępne zajęcia rękodzielnicze.

1. Wykonywanie łatwych przedmiotów przydatnych w życiu szkoły i domu.
2. Łatwe prace z papieru, kartonu i cienkiej tektury.
3. Szycie i roboty szydełkowe.

Materialy: papier, karton, cienka tektura gładka i falista, sznurek, płótno, surówka, perkal; listewki, klejonka, okolicznościowo wyzyskanie cienkich deseczek.

Narzędzia i przybory jak w klasach poprzednich oraz węgielnica, kostka introligatorska, ręczne świderki, deski do cięcia, rozplątnica, klejce, przyrznia, pilniki, śrubokręty, gwoździe, wkrętki.

Ćwiczenia: rysowanie siatek na papierze, kartonie, cięcie nożem przy węgielnicy, zaginanie tekturki, oklejanie płaszczyzn papierem, szycie notesików i zeszytów, cięcie listewek w przyrznia, łączenie gwoździkami i wkrętkami.

Szycie i roboty szydełkowe: ścieg przed i za igłą. Szew pojedynczy, obrzucany, cerowanie i łącanie.

Orientacyjne przykłady tematów: pudełka, ramki, tarcze zegarowe, kalendarze, tablice do gier, obrazków, napisów, bloczki rysunkowe, notesy, zeszyty, środki lokomocji, mebelki, ozdoby na choinkę, koszyczki.

Z deseczek, listewek, gałązek — zwierzęta, wózki, wiatraczki itp.

Szycie torby na śniadanie i książki, cerowanie pończoch.

Zajęcia z kultury życia codziennego.

Okolicznościowo usuwanie plam, brudu, czyszczenie narzędzi i przyborów metalowych.

Wyniki nauczania

Umiejętność cięcia, nacinania, łączenia kartonu, tekturki, wykonanie notesu, przerywanie listewek, gałązek, deseczek, łączenie gwoździakami, wkrętkami, klejem.

Umiejętność rozróżniania zasadniczych ściągów, uszycie torebki na śniadanie, cerowanie.

Okolicznościowo usuwanie plam, brudu z odzieży, czyszczenie narzędzi i przyborów metalowych.

Uwagi

Praca ręczna w klasie III ma przejściowy charakter między zabawą a majstrowaniem oraz jest przygotowaniem do dalszej pracy, bardziej systematycznej w klasie IV. Wdrażać należy uczniów do większej dokładności i schludności oraz czuwać, aby użycie narzędzi było zgodne ze wskazaniem nauczyciela. Przez dobór odpowiednich tematów utrzymywać wiadomości zdobyte na innych przedmiotach nauczania oraz do tego, aby wybrane tematy do pracy miały charakter najbardziej życiowy. Wybór tematu należy uzależnić od miejscowych warunków. W czasie pracy trzeba zwracać baczniejszą uwagę na właściwą postawę, należyte władanie narzędziami. Głównym materiałem do pracy jest papier i karton, przeto należy zwracać uwagę młodzieży na układ włókien, co przyczynia się do efektowniejszego i łatwego zaginania, oddzierania i klejenia materiału. Przed przystąpieniem do zajęć uczniowie winni narysować kształt z uwzględnieniem linii przeznaczonych do zagięcia lub przecięcia. Cięcie papieru, kartonu winno, o ile możliwości, odbywać się przy pomocy węgielnicy i noża. Pragnąc ochronić ławki czy stoły od pokaleczenia lub zarysowania nożem winno się podkładać pod cięty materiał specjalne deseczki, kawałki klejonki lub w ostateczności tekturę. Do zaginania trzeba stosować kostki introligatorskie. Do oprawy przeznaczać tylko jednokładowe zeszyty i broszury obłożone w karton.

Zabawki wykonywane z nieużytków, trwałych owoców i gałęzi, patyków, ewentualnie listewek ciętych piłeczką w przyrzeni winny być o ile możliwości ruchomo zestawione. Należy dbać w ciągu roku o schludny wygląd odzieży uczniów. Tak dziewczęta, jak chłopcy muszą nauczyć się właściwego przyszywania guzików, wieszaków oraz obrębiania ściereczek i chustek do nosa.

W jesieni wycieczki wykorzystać na dostateczne zebranie trwałych owoców, sitowia, rogożyny, gałązek i patyczków. Zachęcać do zbierania i magazynowania nieużytków.

KLASA IV

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Wstępne zajęcia rękodzielnicze.

a) *Prace z kartonu i tektury.*

Material: tektura cienka Nr 80—50, biała i brązowa, płótno introligatorskie gładkie, papier 60—90 gramowy, nici, taśma introligatorska.

Narzędzia: linijka z podziałką 300 lub 500 mm, noże krótkie do cięcia tektury, nożyczki, igły, kostki, węgielnica żelazna, pędzel, deski, prasa introligatorska.

Ćwiczenia: cięcie tektury przy użyciu węgielnicy, oklejanie (lamowanie) brzegów, oklejanie powierzchni papierem, łączenie tektur na zawias. Szycie jedno- i dwuskładowych zeszytów, wykonanie okładki kartonowej. Obcinanie brzegów nożem przy użyciu węgielnicy, klejenie klajstrem i częściowo klejem stolarskim.

Orientacyjne przykłady tematów: figury i bryły geometryczne, podkładki do gier, okładki do legitymacyj, notesiki, portfeliki, zeszyty, oprawa broszur.

b) *Łatwe roboty z drewna.*

Material: gałązki, listwa, deszczyna lub klejonka.

Narzędzia i przybory: nożyki, piła odsadnica, rozplątница, kolec, świdarki ręczne, węgielnica, pilniki, tarnik, młotek żelazny, obcęgi do gwoździ, dłutko, przystrugnia, strug równiacz, klejce, urządzenie zastępcze do prowadzenia robót z drzewa w klasie.

Ćwiczenia: wyrównywanie krawędzi deseczek w przystrugni, łączenie drewna za pomocą gwoździków i częściowo klejem.

Orientacyjne przykłady tematów: latawce, luki, samoloty, środki komunikacyjne, etykiety, paliki ogrodowe itp.

c) *Szycie i roboty dziane (dla dziewcząt).*

Material: surówka, perkal, półpłótno, płótno. Szycie ręczne poszewki na jasiek lub poduszki i łatwego fartuszka.

Naprawa bielizny i pończoch. Dalsze ćwiczenia w poznanych ściegach, ponadto zaznajomienie ze ściegami ozdobnymi: łańcuszek, sznureczek, dziergany, gałązkowy, krzyżowany; wykonanie dziurki i pętliki.

Mereżka — wykonanie chusteczki, serwetki lub kołnierzyka ozdobionych mereżką.

Roboty dziane szydełkowe i na drutach: szaliki, czapeczki (zastosowanie ściegów: łańcuszka, półsłupka, słupka).

d) *Opieka nad roślinami hodowanymi na grządce.*

Wyniki nauczania

Umiejętność łatwej naprawy książki, podklejanie obrazków, opanowanie łatwych ćwiczeń z obróbki drewna, umiejętność wykonania przedmiotu użytkowego dla domu. Naprawa i wykonanie łatwego sprzętu ogrodniczego. Dziewczęta ponadto — początki szycia ręcznego i łatwych robót dzianych.

Uwagi

Podstawowym materiałem jest tektura cienka. Po wyczerpaniu ćwiczeń z działu prac z tektury resztę godzin należy przeznaczyć na szycie dla chłopców i dziewcząt oraz na prace z deseczek, gałązek i innych materiałów.

W czasie pracy trzeba wdrażać uczniów do coraz większej dokładności, schludności oraz umiejętnego użycia narzędzi. Tematy do pracy winny mieć charakter bardziej życiowy, a układ ich uzależnić od stopniowania ćwiczeń. Stosować należy lekcje dwugodzinne.

Przed przystąpieniem do pracy uczniowie rysują na tekturach siatkę mającego powstać przedmiotu, a następnie pracują na specjalnych podkładach wspomnianych w klasie III.

Przy oklejaniu obrazów, map, książeczek należy zwracać uwagę na ciągliwość materiałów celem uniemożliwienia zerwania się płaszczyzn. Gałęzie, listewki, klocki najlepiej ciąć w przyrżni piłą rozplatiną lub odsadnicą. Wykonane prace z deseczek, listewek można barwić bejcam.

Okolicznościowo, przede wszystkim przy szyciu, podawać sposoby łatwego a bezpiecznego usuwania plam, brudu z odzieży, bielizny, czyszczenia i odświeżania różnych wyrobów metalowych pomocy szkolnych.

Wycieczki wykorzystać na zbieranie trwałych owoców, sioła, rogożyny, gałęzi, patyków.

KLASA V

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Zajęcia rękodzielnicze.

1. Roboty z różnych materiałów.

a) Prace z tektury, oprawa książek.

b) Roboty z drewna, metalu, szkła (okolicznościowo).

Materialy: tektura, płótno, igły, papier, taśma introligatorska, sznurki, listewki, klejonka, deszczyna, butelki, cylindry od lamp itp.

Narzędzia i przybory jak w klasie IV: szydełko, prasa i nóż introligatorski, przystrugnie, strug równiacz, pilniki, tarniki, urządzenie zastępcze do prowadzenia robót w klasie i na wolnym powietrzu.

Ćwiczenia: szycie cienkich książek, dopasowywanie okładek, oklejanie większych płaszczyzn papierem, płótnem, wyrównywanie krawędzi i sztorca w przystrugni lub pilnikiem, cięcie blaszek, drucika. Okolicznościowo cięcie butelek, cylindrów szklanych.

Orientacyjne przykłady tematów: teczki, bloczki do rysunków, bryły geometryczne, oprawa cienkich książek i ich reperacja itp.

W związku z różnymi zainteresowaniami młodzieży i potrzebami szkoły wykonywanie środków komunikacyjnych (samoloty, łódki, wózki itp.); tematy korelacyjne związane z nauką przyrody, gdzie w całej pełni użytkować można elementy obciętych butelek, cylindrów szklanych i rurek, np. lejki, zlewki, menzurki, naczynia połączone, filtry, pompy ssące. Etykiety i paliki ogrodowe, podpórki inspektowe, skrzynki do kwiatów, kołki do namiotów, laski do proporczyków harcerskich itp.

2. Szycie i roboty dziane (dla dziewcząt).

Material: różne gatunki materiałów lnianych, bawełnianych i wełnianych, starych — odświeżonych.

Narzędzia: igły, napairstki, nożyce, metr krawiecki, maszyna do szycia.

Ćwiczenia: wprawa w stosowaniu ściągów przed i za igłą, stebnowki, ściagu obrębowego, dzierganego, okrętkowego, łańcuszka, sznureczka, gałązki, krzyżkowego.

Wykonywanie szwów: pojedynczego, podwójnego, odwracalnego, bieliźnianego, przyszywania tasemek, wykonywanie dziurki i pętli, krojenie, zszywanie ukosów, wykonywanie bieliźnianych zapięć.

Orientacyjne przykłady tematów: koszula damska, dzienna, wyprawka dla noworodka, (koszulka, kaftanik, czepek, śliniaczek).

Roboty dziane i szydełkowe: szalik, rękawiczki, skarpetki.

3. Prace w ogrodzie szkolnym.

Udział w przygotowaniu łatwego sprzętu ogrodniczego oraz jego konserwacja.

- Zabezpieczenie krzewów i drzew przed mrozami.
Zakładanie karmika dla ptaków zimujących.

Wyniki nauczania.

Umiejętność wykonania oprawy broszurowej, podklejanie obrazków, umiejętność wykonania przedmiotu użytkowego, pomocniczego do nauczania przyrody i innych przedmiotów, z zastosowaniem drewna, cienkiego drutu, blachy, butelek, szkła płaskiego. Ponadto dziewczęta — znajomość ściągów, szwów, umiejętność zszywania skosów i zapięć bieliźnianych, marszczenie materiału w związku z wykonywanymi pracami. Naprawa bielizny osobistej. Umiejętność wykonywania szalików, rękawiczek lub skarpetek.

Uwagi

Zajęcia rękodzielnicze w klasie V ze względu na wiek, rozwój umysłowy i fizyczny dziecka uważać należy za wstęp do bardziej systematycznej obróbki materiałów w klasach starszych.

Zainteresowania młodzieży skłaniają się do prac bardziej konkretnych, życiowych, o formach przemysłanych. Często dziecko samo zaczyna plan swej pracy opierać na rysunku. Przedmioty bywają budowane najchętniej z różnych materiałów, przy tym muszą działać, muszą być przydatne do użytku.

Ponieważ dziecku brak jeszcze dostatecznych sił do właściwej obróbki, należy dostarczyć mu gotowego tworzywa wymiennej w materiałach.

Pewną część roku szkolnego poświęcić na oprawę broszurową książeczek składających się z kilku składek, wyćwiczyć w pasowaniu okładek z tektury przy pomocy płótna, przyklejaniu nieco większych płaszczyzn papieru na tekturki, zwracając wciąż uwagę na ciągliwość różnorodnych materiałów. Należy zapoznać z lamowaniem krawędzi wewnętrznych i zewnętrznych obrazków, ramek za pomocą papieru, płótna introligatorskiego. Zapoznać z właściwym i celowym stosowaniem klejstrow i kleju.

Następnie część godzin trzeba przeznaczyć na roboty z różnych materiałów. Zapoznać młodzież z przystruganiem krawędzi deseczki, listewki w przystrugni strugiem lub wyrównaniem sztorca pilnikiem, umiejętnym władaniem świdrem, młotkiem przy wbijaniu gwoździ, sposobem cięcia blaszki i drutu. Ta różnorodność materiałowra wypływa głównie z konieczności przygotowania prymitywnego przyrządu do fizyki, geografii itd. Pewne części składowe ze szkła ze względu na bezpieczeństwo nauczyciel sam przygotowuje.

W miarę możliwości organizować wycieczki do różnych zakładów pracy, np: do introligatorni, pracowni trykotarskich, wytwórni zabawek, stacji traktorów i innych.

KLASA VI

2 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Chłopcy.

Technika podstawowa. Prace z drewna i metalu.

1. Drewno.

Material: deski sosnowe grubości 20 mm.

Narzędzia: pily: odsadnica, krawężnica, krzywica, czopnica; strugi: zdziernik, równiak, gładzik; pilniki i tarniki, kolec, korba stolarska, świdry spiralne, stożkowe (wykrojnik), śrubociąg, młotki żelazne i drewniane, obcęgi, węgielnice, przyrzucnice, przystrugnie, dłuta płaskie i półokrągłe, kociołek do kleju.

Ćwiczenia: kreślenie techniczne przedmiotów w rzutach: pionowym, poziomym i bocznym. Cięcie desek wzdłuż i w poprzek słoii po i obok linii prostej i krzywej. Wyrównywanie pod kątem (w przystrugni) ścianek czołowych (sztorcowych), sprawdzanie kątów węgielnicą. Reguła strugania. Łączenie za pomocą gwoździ, kołków, wkrętek i kleju. Wiązanie na czop. Zaciąganie politurą.

Orientacyjne przykłady tematów: wycieraczki do obuwia, ramiaączka do ubrania, wieszaki do ręczników, klatki dla drobiu i królików, śmietniczki, kosze do śmieci, półeczki składające się z 2—3 części, łyżniki, domki i karmiki dla ptaków itp.

2. Metal.

Material: drut żelazny, ocynkowany, okolicznościowo męsieżny i miedziany, zasadniczo do 3 mm grubości, w razie potrzeby grubszy, żelazo płaskie 2×13 mm, 3×16 mm, $1,5 \times 20$ mm. Blacha żelazna 0,5 mm grubości.

Narzędzia: obciążki płaskie, okrągłe. Młotki, ucinaki, piłka do metalu, wiertarka, punktaki, przebijaki, dociągacze, nagłówniaki,

plytki ołowiane, pieniek, kawałki szyny, kawałki rur żelaznych różnego przekroju, odcinki żelaza kąтового, imadła ręczne i stolowe.

Ćwiczenia: cięcie drutu, żelaza płaskiego i blachy. Formowanie pod kątem prostym, zwijanie, skręcanie drutu, okolicznościowe lutowanie drutu; przebijanie, wiercenie otworów w żelazie płaskim, blasze. Nitowanie.

Orientacyjne przykłady tematów: wykonywanie w oparciu o rysunek szkicowy lub rzutowy z drutu — chwytki do probówek, haczyki do papieru, tłuczki do ziemniaków, trzepaczki, wieszaki, ramiączka do ubrań, abażury, kolce, śrubokręty (drut grubszy stalowy).

Z żelaza płaskiego — szczypce, pogrzebaczce, strzemiączka ogrodnicze, pazurki, koszyki na kwiaty, podstawki, świeczniki, trójnogi, koszyki do śmieci, bagażniki, półeczki itp. Z blachy foremki, popielniczki, szufelki itp.

Dziewczęta:

3. *Technika podstawowa:* początki kroju, szycia i roboty dziane.

a) *Materiały:* różne gatunki wyrobów tekstylnych białych.

Narzędzia: maszyny do szycia, nożyce, centymetry, radełka, linie, igły, napastrki itp.

Ćwiczenia: zaznajomienie się z formami kroju, dostosowanie gotowych do własnych wymiarów, branie wymiarów z figury, dalsza wprawa w stosowaniu podstawowych szwów: białego, podwójnego i obrębu oraz ściągów przed igłą i za igłą, stebnowki, obrębkowego, okrętkowego, sznureczka, łańcuszka, gałązkowego, dzierganego, krzyżowanego. Stosowanie plis prostych oraz zapieć białych. Naprawianie pończoch i bielizny. Początki technologii tkanin. Zapoznanie się z maszyną do szycia.

Orientacyjne przykłady tematów: koszula dzienna, reformy białe, reformy gimnastyczne, dodatkowo pantofle.

b) *Roboty dziane:* szaliki, czapki, rękawiczki.

4. *Prace w ogrodzie szkolnym (chłopcy i dziewczęta).*

Reperacja i konserwacja sprzętu ogrodniczego. Prace ze słomy, wikliny związane z potrzebami ogrodu szkolnego.

Zbiór nasion i warzyw oraz ich przechowywanie.

Opieka nad ptakami w zimie.

Wyniki nauczania

Chłopcy:

Drewno. Umiejętność samodzielnego zaprojektowania i narysowania w rzutach wykonywanego przedmiotu z drewna. Opanowanie łączeń na gwoździe, wkrętki i czopy. Sprawne posługiwanie się piłami, strugami. Znajomość sposobów konserwowania wykonywanych prac z drewna. Ogólne wiadomości związane z technologią materiału i narzędzi.

Metal. Umiejętność samodzielnego zaprojektowania i narysowania w rzutach przedmiotu z metalu. Sprawne posługiwanie się narzędziami, ich konserwowanie. Umiejętność wykonywania przedmiotów z żelaza, z drutu płaskiego. Utrwalanie powierzchni i okolicznościowe lutowanie.

Zdobywanie orientacji i częściowej wprawy w obróbce różnych materiałów. Nabywanie umiejętności doboru właściwych materiałów do wybranej pracy. Pewna wprawa w montowaniu przedmiotów z różnych materiałów. Wzbudzanie zainteresowań technicznych.

Dziewczeta:

Szycie, krój, roboty dziane. Umiejętność uszycia i ozdobienia jednej sztuki bielizny według podanych tematów, dostosowania gotowej formy do własnych wymiarów, naprawienia bielizny i pończoch, wykonania łatwej roboty na drutach lub szydełkiem.

Uwagi

Od klasy VI zajęcia rękodzielnicze wchodzą w okres systematycznego nauczania. Chłopcy uczą się techniki podstawowej, tj. drewna i metalu. Dla dziewcząt techniką podstawową jest szycie, krój i roboty dziane. Poza tym obowiązuje jeszcze praca w ogrodzie szkolnym.

Pracę w tej klasie należy rozpocząć z chłopcami od wykonywania rysunku technicznego, omówienia różnych formatów znormalizowanego papieru. W pracowni używać wymiaru 297—420 mm. Rysunek techniczny nie zawsze będzie potrzebny przy wykonywaniu niektórych łatwych prac. Uczeń może pracować posługując się projektem, np. ramiączka, deski do mięsa itp.

Rysunkiem roboczym winna młodzież posługiwać się stale przy pracy. Należy przy tym unikać projektowania i wykonywania większych sprzętów, jak szaf, biurek itp.

Uczniowie projektując winni posługiwać się biblioteczką fachową, w której są podane różne możliwości rozwiązania tematu.

Wydawanie materiału odbywa się po zatwierdzeniu rysunku roboczego i na podstawie obliczonego materiału. Należy zwrócić uwagę na oszczędne rozplanowanie części i wykorzystanie „nieużytków“.

Nauczyciel winien omówić ćwiczenia i zademonstrować narzędzia podkreślając celowość budowy i zwracając uwagę na właściwą postawę przy pracy. Również należy poruszyć technologię materiałów i narzędzi oraz ich konserwację. Przy pracy uczniów wskazać środki, które wpływają na przyspieszenie szybkości i dokładności wykonania przedmiotu, np. korzystanie z przystrugni, przyrzni itp. przy obróbce desek. Należy przestrzegać utrzymywania porządku w pracowni. Zwrócić uwagę na estetyczny wygląd wykonanych prac, nawiązując okolicznościowo do wytworów naszej kultury ludowej, jak meble, sprzęty, zamki, okucia itp., znajdujących się w obrębie danego regionu lub wykorzystać odpowiednie eksponaty i ilustracje.

Stopień wykończenia przedmiotu winien odpowiadać jego przeznaczeniu. Podane przykłady tenatów w programie nie wyczerpują wszystkich możliwości, jakie nauczycielowi nasunie życie szkoły, środowisko i potrzeby ucznia.

Dziewczęta w tej klasie nabierają dalszej wprawy w szyciu igłą ręcznie, stosują również ściegi ornamentacyjne, równocześnie zapoznają się z ozdobami ludowymi danego terenu i w innych regionach. Mogą wykonywać regionalne stroje lub kostiumy do teatryku marionetek lub na scenę szkolną. Uczą się szyc na maszynie poznając jej budowę. Przy nauce kroju posługują się gotowymi formami.

Należy organizować z młodzieżą wycieczki do warsztatów i fabryk, do stolarni, fabryki mebli, do walcowni, fabryk metalurgicznych, na wystawy, jeżeli są łatwo dostępne danej szkole, oraz do magazynów krawieckich.

KLASA VII i VIII

Rysunek i prace ręczne

Wstęp.

W klasach VII-i VIII szkoły powszechnej program rysunku i prac ręcznych jest opracowany łącznie dla obu przedmiotów.

Ponieważ tematyka obu tych przedmiotów nauczania wiąże się z zagadnieniami wyłonionymi przez życie szkolne i domowe ucznia, przeto też rysunek i prace ręczne zachowując odrębność wzajemnie się uzupełniają.

Tak więc ćwiczenia rysunkowe nie będą wyłącznym zadaniem nauczania rysunku, lecz etapem poprzedzającym realizację projektów w materiale na lekcjach prac ręcznych. Prace wykonane w warsztatach szkolnych według projektów opracowanych na lekcjach rysunków zorientują ucznia, czy uwzględnił właściwości materiału, proporcje wykonywanego przedmiotu, następnie, jakie należy przeprowadzić zmiany w projekcie podczas konstruowania przedmiotu, przez co zestawia się rysunek projektu z jego wykonaniem.

Oba te przedmioty kształcą stosunek młodzieży do świata wizualnego i dotykającego. W sposób naturalny treść rysunku zestraja się z nauką prac ręcznych.

Następuje tu łączenie myśli z czynem, projektu z wykonaniem.

Takie powiązanie rysunku z pracami ręcznymi stanowi ważny czynnik wychowania estetycznego. Ma wielkie wartości jako czynnik wychowania społecznego. Przez kształcenie cech indywidualnych charakteru i umysłowości wpaja wiarę w wartość życia, wskazuje na wartość pracy na użytek ogółu i własny, rozwija szacunek do pracy cudzej, pożytecznie wykonywanej. Uczy cenić pożyteczną jednostkę i wyniki zbiorowego wysiłku, rozwija kulturę życia i współzycie między ludźmi.

Obok naturalnej korelacji tych dwu przedmiotów nauczania, wpływającej z biegu życia szkolnego, mają one stworzyć naturalne warunki poznania zainteresowań i uzdolnień młodzieży.

Uczeń poznaje obróbkę drewna, metalu, szkła, tektury, elementy elektrotechniki, umie zorganizować pracę w gospodarstwie domowym, zapoznaje się z wykonaniem akcesoriów teatralnych, gry w teatrze szkolnym, a przez wycieczki poznaje organizację pracy i w fabrykach, warsztatach rzemieślniczych, w ogrodnictwie, rolnictwie. Umiejętność planowania pracy, poznanie ćwiczeń, materiałów, narzędzi, zetknięcie się z warsztatami pracy i opanowanie sprawności technicznych zorientuje ucznia w wyborze zawodu według zainteresowań, dyspozycji psychicznych i fizycznych.

Realizacja wyłonionych zagadnień w tematyce programów kl. VII i VIII narzuca przede wszystkim organizację pracy zespołowej, która jest naturalnym pomostem łączącym szkołę z życiem, zbliżającym jednostkę do kultury ogólnej.

Wartość pracy zespołowej uwypuklą wydatniej wycieczki do różnorodnych warsztatów pracy i zakładów: przemysłowych, rolniczych, handlowych i społecznych, naukowych i kulturalnych, muzeów, bibliotek itp.; dadzą one możliwość poznania różnych zawodów i mogą stać się punktem wyjścia dla pracy szkolnej.

KLASA VII

3 godziny tygodniowo.

Materiał nauczania *)

Rysunek

Prace ręczne

Chłopcy i dziewczęta

Napisy orientacyjne dla celów szkolnych i domowych.
Ogłoszenia dla organizacji szkolnych, gazetka ścienna, plany godzin, tablice dyżurów, etykietki.

Liternictwo — (redis, patyk) pismo tekstowe, wersalikowe i kursywa z zastosowaniem atramentu i tuszu.

Okolicznościowe cięcie szkła płaskiego, wiercenie otworów, oklejanie, oprawianie tekturek z napisami, przygotowanie deseczek lub dykty i wykończenie farbą olejną lub klejową napisów. Zaciąganie politurą deseczek.

Pojęcie rytmu w ornamentyce, w barwie i formie. Komponowanie wzorów zdobniczych z uwzględnieniem harmonii lub kontrastu barw i rozwiązań technicznych.

Dziewczęta:

Krój i umiejętność dopasowywania i przekształcania formy kimona. Szywanie koszuli nocnej, bluzeczki, fartucha gospodarskiego i dla małych dzieci z własnych materiałów lub z powierzonego celem przekazania sierocińcom, żłobkom itp. Roboty dziane: rękawice, skarpety, kamizelki.

Chłopcy:

W związku z różnymi zainteresowaniami młodzieży indywidualne lub zespołowe wykonywanie przedmiotów.

Drewno:

Ćwiczenia: Zastosowanie ćwiczeń przerobionych w poprzednich klasach,

*) Ze względu na to, iż w kl. VII i VIII przewiduje się łączenie nauki prac ręcznych i rysunku, materiał programowy dla kl. VII i VIII podany jest w zeszytach poświęconych każdemu z tych przedmiotów:

Pojęcie rytmu w ornamentyce, w barwie i formie. Komponowanie wzorów zdobniczych z uwzględnieniem harmonii lub kontrastu barw i rozwiązań technicznych.

łączenie na nakładkę, okolicznościowo na zwiżdżanie. Barwienie, zaciąganie politurą.

Orientacyjne przykłady tematów:

sprzęt tablicowy, ramki, łatwy sprzęt ogrodowy, wózki ogrodowe, sanki, hulajnogi, podstawki pod choinkę, węgielnica, rakieta do ping-ponga (zwiżdżanie).

Kształtowanie form plastycznych w związku z uroczystościami państwowymi i narodowymi, św. Mikołaja, choinką szkolną, szopką. Projektowanie i wykonywanie szopki, ozdób choinkowych, lichtarzy z drutu, choinki z materiałów zastępczych.

Projektowanie i wykonywanie przedmiotów użytkowych i łatwych pomocy naukowych z różnych materiałów.

Kreślenie techniczne brył graniastych w rzutach skośnych równoległych. Wykroje brył. Rysunek rzutowy techniczny (w rzutach pionowym, poziomym i bocznym). Projektowanie i wykonywanie rysunków technicznych, przedmiotów użytkowych i łatwych pomocy naukowych.

Ćwiczenia

Drewno — łączenie na zwiżdżanie, na czop okrągły, kwadratowy. Barwienie drewna i zaciąganie politurą.

Metal — okolicznościowe nabywanie sprawności w cięciu blachy i wzmacnianie krawędzi, nitowanie, lutowanie.

Orientacyjne tematy.

A. Tematy korelacyjne.

1) z fizyki — noniusz (z kartonu lub dykty), dynamometr sprężynowy, dźwignia, równia pochyła, wahadło, kalorymetr, przyrządy do wyznaczania środka ciężkości, stany równowagi ilustrujące ciśnienie cieczy na ściany, rozszerzalność cieplną ciał stałych, demonstrujące prawo Archimedesesa.

Modele okrętów i żaglówek, samolotów, szybowców (z dykty, drewna).

Rysunek postaci ludzkiej w charakterystycznym stroju i postawie przy pracy (mleczarka, handlarka, rolnik, żniwiarka, stolarz, szewc, górnik, miliejantka, marynarz i inni). Rysunek zwierzęcia.

2) z przyrody — słoje (z obciętych butelek), lupa (z soczewki od latarki, szkieł od okularów), podstawki i szczypczyki od probówek, kurniki, domki dla ptaków, pudełka do okazów, wzrostomierz, kiełkownik, siatki do chwytania owadów i innych zwierzątek, akwarium, trójnogi, palniki i inne.

3) z geografii — igła magnetyczna, pudełko do ilustracji, do okazów geograficznych i geologicznych, deszczomierz, podklejanie map itp.

B. Tematy przedmiotów użytku gospodarczego:

Paliki do pomidorów i drzewek, kratki do roślin pnących ozdobnych, drabinki (dla kur, gołębi, do stajni), korytka i poidelka dla kur, stojak do pilowania drzewa. Iglica, czółenka tkackie cewki, przęśliça. Tarka, skrobaczka do ziemniaków, szufle, kwarta z puszek do konserw itp.

Gospodarstwo domowe

dla dziewcząt i chłopców.

Organizacje gospodarstwa: miejskiego, i wiejskiego urządzenie mieszkania. Wybór, rozplanowanie mieszkania odpowiadające warunkom higieny, uwzględniające stan materialny rodziny, tryb życia, pracę zawodową jej członków (wyzyskanie poszczególnych pomieszczeń dla zabiegów higienicznych dziecka). Utrzymywanie czystości mieszkania i pomieszczeń gospodarskich (spizarnia, piwnica, stajnia, obora, chlew, strych). Utrzymywanie w czystości mebli i tkanin ozdobnych. Czyszczenie metali, konserwacja i czyszczenie obuwia oraz odzieży. Oświetlenie, ogrzewanie, wentylacja mieszkania. Rośliny w mieszkaniu.

Sporządzanie posiłków: najprostsze sposoby badania zafałszowań środków żywnościowych. Większe urozmaicenie posiłków. Potrawy regionalne. Umiejętność użytkowania konserw. Surówki. Sporządzanie łatwych przetworów jarzynowych, owocowych i konserwowanie ich na zimę.

Prace w ogrodzie

w miarę potrzeby w korelacji z przyrodą w tej klasie.

Rysunek poobserwacyjny: rysowanie przedmiotów z otoczenia: narzędzi pracy rolnika i rzemieślnika, fragmentów wnętrz architektonicznych (klasa, korytarz, klatka schodowa), ciekawsze sprzęty ujęte w perspektywie centralnej, równoległych, w oparciu o bryły graniaste i obrotowe (wałec, stożek), uchwycenie stosunku długości do szerokości. Wizowanie. Technika: ołów, patyk, akwarele. Ćwiczenia kolorystyczne wykonywane wyłącznie pędzlem (malowanie kwiatów, owoców, jarzyn, drzew owocowych itp.).

Wycieczki

Mogą być wykorzystane jako punkt wyjścia stawianych zagadnień lub ich uzupełnienie stanowiące dokładniejsze, poznanie warsztatów pracy: kuźni, drukarni, fabryki papieru, mechanicznej stolarni, fabryki metalurgicznej, huty szklanej, warsztatu kołodzieja, szewca, blacharza, ślusarza, szklarza. Zwiedzenie pasieki, masarni, młyna, tartaku, zapoznanie się z pracą ogrodnika, koszykarza, cieśli i innymi zawodami.

Wyniki nauczania

Rysunek i prace ręczne.

Poprawne rysowanie trójwymiarowo przedmiotów z otoczenia, twórców natury oraz budynków z natury po bezpośredniej obserwacji i z pamięci (rysunek w perspektywie centralnej i równoległych). Umiejętność rysowania roślin w poszczególnych etapach procesu rozwoju.

Malowanie akwarelą przedmiotów pojedynczych i w grupie z zaznaczeniem koloru zasadniczego i jego zmian w zależności od różnicy oświetlenia (ściany kolorowe w świetle i cieniu). Zaznaczenie cienia własnego oraz rzucanego.

Wprowadzenie kolorów złamanych. Umiejętność zaprojektowania zdobiny do szycia lub przedmiotu użytkowego dla szkoły i domu. Rozróżnianie wyrobów rodzimej sztuki ludowej.

Dalsza wprawa w obróbce i umiejętności doboru i łączenia materiałów przy realizowaniu tematów pracy. Opanowanie łączenia drewna na nakładkę, czop i zwiđłowanie. Sprawne posługiwanie się narzędziami i ich konserwacja. Umiejętność zaciągania politurą, umiejętności prawidłowego cięcia i łączenia blachy za pomocą nitowania i lutowania.

Wyniki nauczania z gospodarstwa domowego: umiejętności sporządzania łatwych przetworów jarzynowych, owocowych i konserwowanie ich na zimę. Kultura wnętrza i utrzymywanie go w należyтым porządku. Umiejętność sporządzania prostych posiłków.

Dziewczęta. Umiejętność dopasowania i przekształcania formy kimona, uszycie jednej sztuki ubrania i bielizny dziecięcej według podanych tematów.

Uwagi metodyczne

Program nauczania prac ręcznych i rysunków wiąże się z naturalnym biegiem życia i pracy ucznia w szkole i w domu. Wysunięte zagadnienia w tematyce kl. VII odzwierciedlają powyższe założenia. Są one również punktem wyjścia dla ćwiczeń rysunkowych i prac ręcznych.

Podany układ graficzny ilustruje kolejność przerobionych ćwiczeń w obu przedmiotach. Przeważnie rozwiązywanie zagadnień należy rozpoczynać od ćwiczeń rysunkowych — kończyć zaś na konstruowaniu zaprojektowanych prac z uwzględnieniem obowiązujących ćwiczeń technicznych.

Wysunięte zagadnienia mogą być realizowane w innej kolejności, a nawet należy je zmienić, jeżeli zajdzie potrzeba w związku z innym układem pracy w danej szkole. Jednakże i w tym wypadku muszą być uwzględnione podane w programie ćwiczenia, stopniowanie ich trudności, a interpretacja nie może być dowolna, musi liczyć się z podstawowymi zasadami dydaktyki i metodyki tych przedmiotów.

Na początku roku szkolnego często wysuwa się potrzeba wykonania orientacyjnych napisów w szkole lub dla domu. W związku z tym należy nauczyć umiejętności pisania alfabetem wersalickowym (duże litery), tekstowym (małe litery) i kursywą (pochylone duże i małe litery, tzw. znormalizowane).

Pisania tych liter należy uczyć się na papierze kratkowanym (kancelaryjnym), zastosowanie napisów — na dowolnym papierze. Przybory do pisania: stalówka „redis“ 2, 3 lub 4 mm lub patyk odpowiednio zastrugany oraz atrament, tusz i farby akwarelowe.

Należy uczyć pisać na podstawie podanego wzoru na tablicy luźne słowa i zdania z koniecznością zachowania marginesów, w układzie szpaltowym (kolumnowym) i z zachowaniem osi symetrii.

Wykonane orientacyjne napisy muszą sprawiać estetyczne wrażenie. Można to osiągnąć przez oprawienie ich za szkło, namalowanie napisów na dykcie, tekturze itp. Ponieważ uczniowie w kl. VI zapoznali się okolicznościowo z cięciem szkła płaskiego, w tej klasie winni wiercić otwory w szkłe. Mogą na to użytkować trójkątny stary pilnik odpowiednio przyszlifowany, osadzony w wiertarce.

Przy opracowywaniu ornamentu najpierw należy pokazać i omówić ornamenty greckie (w korelacji z historią) oraz ludowe

polskie w układzie pasowym i centralnym, wykazując rytm motywów powtarzających się w stosunku do biegu osi lub centralnego punktu w kole i kwadracie.

W ćwiczeniu należy kłaść nacisk na samodzielne komponowanie ornamentu, ograniczyć barwy do 2—3, zależnie od oznaczenia rytmu. Wykonywać kompozycje barwnie na papierze.

Omówić należy także dobór barw harmonijnych lub kontrastowych, czystych i złamanych w zastosowaniu do haftu płaskiego, robót dzianych, szycia, robót w kartonie i innych.

Przy wykonywaniu robót dzianych ważny jest gustowny dobór barw i umiejętne zastosowanie projektów wykonanych w rysunkach. Ozdoba wykonana niedbale pod względem technicznym, nie uwzględniająca właściwości materiału, tym samym nie może być piękna, raczej szpeci, niż zdobi robotę.

Dział szycia i krój może być opracowany jako technika podstawowa dla dziewcząt w szkole żeńskiej; jeżeli szkoła jest koedukacyjna, to stanowi jedną z technik programu dla dziewcząt.

Do wykonania tych prac potrzebne są: maszyny do szycia, centymetry, nożyce, radełka, igły, napastrki itp.

Przybory do szycia: nici w różnych kolorach, fastrygi, bawełny do cerowania, szpilki, cienki papier (Jawa) na formy, kolorowe ołówki, mydełko.

Używać należy do prac najpierw materiałów bawełnianych: kretonu, barchanu bieliźnianego, perkali oraz płótna i innych (gdyż są łatwe do szycia) — nowych i odświeżanych. Dziewczęta w tej klasie w dalszym ciągu wprawiają się w ręczne i maszynowe szycie. Bieliznę dla niemowląt z materiałów cienkich — szyją ręcznie. W klasie tej winny opanować nowe ćwiczenia, jakimi są: umiejętność dopasowania formy kimona do wymiarów danych oraz przekształcenie jej do modelu żurnalowego.

Praca zatem przy szyciu będzie zawierała następujące momenty: 1. omówienie formy, 2. branie miary własnej, 3. przystosowanie formy do wziętych wymiarów, 4. przekształcenie jej w razie potrzeby do modelu żurnalowego.

Krój z materiału — 5. odznaczenie według formy, 6. fastrygowanie, 7. przymiarki (mierzenie), 8. szycie ręczne i maszynowe, 9. wykończenie. Przygotowanie formy można skrócić w czasie przez właściwe zorganizowanie lekcji polegające na przygotowaniu tablic ilustrujących przystosowywanie form do wymiarów oraz przekształcenie ich na modele żurnalowe do danych wymiarów.

Przy szyciu należy położyć nacisk na czystość, staranne wykończenie pracy. Szycie bielizny i ubrań zgodnie z przyjętymi zwyczajami miejscowymi według kroju stosowanego w danej

okolicy. Szeroko uwzględniać lokalne tradycje i zdobnictwo ludowe, unikać przeszczepiania strojów i zdobnictwa z jednej okolicy kraju do drugiej.

Motywy bowiem ludowe oderwane od swojego podłoża i ludu, który je stworzył, stają się w innym środowisku czymś sztucznym, obcym, narzuconym. Niemniej trzeba jednakże wprowadzać rozumne i pożyteczne nowości bez naruszenia sztuki danego regionu (chusteczki do nosa, koszule nocne, pantofle domowe, wycieraczki itp.).

Omówić różne stroje ludowe posługując się posiadanymi eksponatami, fotografiami lub ilustracją. W związku z tym należy zorganizować wycieczki do muzeum etnograficznego i odpowiednich fabryk.

Do prac z drewna używa się klejonki, desek sosnowych, olchowych, lipowych różnej grubości, które uczeń przygotowuje do żądanej grubości według zasad reguły strugania. Małe powierzchnie krzywe formuje pilnikami. Ponieważ w klasie tej występują trudniejsze łączenia, przeto celem łatwiejszego zrozumienia ich konstrukcji można zezwolić na uprzednie wykonanie na drewnianych odpadkach, potem zastosować poznaną konstrukcję przy wykonywanym przedmiocie.

Narzędzia jak w kl. VI, dodatkowo: piła narznicza, strug wybiornik, pilniki, rozwiertak.

Uczeń winien zachowywać stale przy pracy właściwą postawę, posługiwać się odpowiednimi narzędziami, które musi nauczyć się ostrzyć. Dotyczy to zwłaszcza pił, strugów i dłut. Dlatego też w pracowni musi być toczak i ostrzak, aby nauczyciel mógł pokazać i dopilnować prawidłowego ostrzenia narzędzi. Należy również wyjaśnić uczniowi, że ostrzenie narzędzi lepiej je konserwuje i wpływa na szybszą i bardziej dokładną pracę.

Wykonywane przedmioty muszą odznaczać się dokładnością i dość znaczną precyzyjnością wykończenia. Oprócz podanych tematów uczniowie mogą wykonywać inne, np. sanki, łatwe okucia do nich, kijki, okucia i inne.

Przy okazji wykonywania przedmiotu z drewna należy zapoznać młodzież z charakterystycznymi wiązaniem stosowanymi w budownictwie drewnianym pokazując je w terenie lub korzystając z ilustracji, fotografii.

Omawiając sprzęt regionalny podkreślić prostotę jego konstrukcji, piękno i celowość.

Przy pracy z metalu materiałem będzie blacha żelazna, ocynkowana 0,5 mm, angielska, cynkowa, miedziana; chłopcy muszą umieć ciąć i zaginać blachę według narysowanej siatki

przedmiotu. Łączyć na nity i przy pomocy lutowania cyną. Chcąc uniknąć „kaleczenia“ blachy stosować należy cynkowe nakładki na szczęki imadel.

Blacha miedziana posłuży do wykonywania przy pomocy młotków kotlarskich tac, pater, popielniczek, które winny mieć artystyczny kształt. Ścinki blach, kawałki drutu należy wykorzystywać do formułowania przedmiotów z paska lub blaszki, a odtworzających sylwetki charakterystycznych zwierząt, np. kota, zająca, jelenia lub ptaków — sowy, dzięcioła, dudka itp.

Używane narzędzia jak w kl. VI, dodatkowo kowadełka młotki, pilniki.

Należy omówić z uczniami technologię materiałów i sposoby ich konserwowania. Zwrócić uwagę na artystyczne wyroby metalowe, jak kraty, okucia itp., spotykane w budownictwie terenowym lub na podstawie posiadanych ilustracji.

W związku z zagadnieniem kształtowania form plastycznych można użyć do początkowych ćwiczeń papieru, kartonu, w dalszych fazach pracy blachy, tektury. Komponowanie brył kształci wyobraźnię plastyczną, wyrabia zręczność. Zagadnienie to można połączyć z okresem świąt Bożego Narodzenia, tworzeniem ozdób choinkowych dla szkoły i domu, wykonywaniem szopki, choinki z zastępczych materiałów, postaci szopkowych.

Ćwiczenia te należy poprowadzić indywidualnie, a specjalne prace powierzać grupie uczniów.

Przy nauczaniu kreśleń brył geometrycznych w rzucie skośnym równoległym — należy zaakcentować momenty pracy: 1. zaznaczyć z zasadami rysunku kreślarskiego, 2. nauczyć używania najniezbędniejszych przyborów kreślarskich (linii, ekierki, cyrkli), 3. rozwijać wyobraźnię plastyczną.

Kreślenia zacząć od rysowania sześcianu i graniastosłupa w rzucie skośnym. Następnie można przeprowadzić ćwiczenia: dzielenie na części, usuwanie niektórych i rysowanie pozostałych części.

Można również przeprowadzić rzutowanie na 3 płaszczyzny, a później będzie to podstawą dla nauczania projektowania przedmiotów w wykonywaniu rysunku technicznego pomocy naukowych i przedmiotów użytkowych dla domu.

Przedmioty lub pomoce naukowe mogą być wykonywane indywidualnie lub zespołowo.

Zadaniem ich będzie tu pogłębienie zagadnień teoretycznych poznanych na lekcjach innych przedmiotów i rozwinięcie technicznej pomysłowości i sprawności ucznia, która wyrazi się w celowej,

prostej konstrukcji i sprawnie działającym przyrządzie, przy pomocy którego można zilustrować poznane zagadnienie teoretyczne.

Należy przy tym zwrócić uwagę na opanowanie podanych w programie ćwiczeń, które są rozszerzeniem i pogłębieniem ćwiczeń kl. VI.

W kl. VII występują dwa nowe ćwiczenia w drewnie: łączenie na zwiłdowanie i czop.

Prace w metalu należy stosować okolicznościowo w związku z realizowaną tematyką. Wśród występujących w programie orientacyjnych tematów pomocy naukowych można dokonać wyboru w zależności od zainteresowania ucznia i od potrzeb szkoły, można też zastąpić go innymi tematami lub całkiem pominąć w wypadku, gdy szkoła nie odczuwa potrzeb konstruowania pomocy naukowych, silniej natomiast akcentować inne działy programu, którym tematów do pracy dostarczą obserwacje wyniesione z wycieczek.

Gospodarstwo domowe może być prowadzone w szkole wtedy, gdy jest ku temu odpowiednio wyposażenie. Jeżeli go brak, należy korzystać ze stołówek przy fabrykach, urzędach, bursach, szpitalach i organizacjach społecznych.

Zagadnienia związane z organizacją gospodarstwa winny nosić charakter krótkich pogadanek ilustrowanych pokazami w formie wycieczek do wzorowo urządzonych gospodarstw wiejskich oraz miejskich i mieszkań, gdzie uczniowie zapoznają się z estetycznym urządzeniem mieszkania osiągniętym przy pomocy prostych środków uwzględniających praktyczność, estetykę i styl. W braku odpowiednich obiektów w pobliżu, należy pogadanki oprzeć na ilustracjach wewnątrz, czasopiśmie, pocztówkach, planach oraz na podstawie opisów.

Przy omawianiu wnętrza zwrócić uwagę na regionalne budownictwo i zdobnictwo.

Należy wpajać systematycznie w uczniów potrzebę utrzymania w czystości obuwia, ubrania, mieszkania i stołówki.

Przy omawianiu zakupów artykułów żywnościowych podać proste sposoby wykrycia zafalszowań: mąki, mleka, śmietany, masła, świeżości jaj, ryb i mięsa.

W potrawach regionalnych położyć nacisk nie tylko na umiejętność ich przygotowania i podtrzymywania tradycji, ale także na urozmaicenie posiłków w związku z potrzebami organizmu.

Podczas sporządzania łatwych przetworów jarzynowych i owocowych warto zwrócić uwagę na racjonalne wykorzystanie odpadków owocowych. Np. z łupin od jabłek sporządzić naturalny ocet, wykorzystywanie ziół na herbatę z liści malin, poziomek, borówek, kwiatów dziurawca, marchewki tartej rumienionej itp.

Prace dla ogrodu szkolnego winny nosić charakter techniczny.

W wypadku braku pracowni szkolnej można główny ciężar pracy przenieść na ogród szkolny.

Uczniowie wykonają w porze zimowej indywidualnie lub zespołowo z gałęzi, listew, z niestruganych lub maszynowo struganych desek różne przedmioty potrzebne do prowadzenia zajęć ogrodniczych.

Obrobka powyższych materiałów winna być oparta na systematycznie ułożonych ćwiczeniach przy ażyciu prymitywnych strugnic, wspornic, przyrzn (nakładanych na ławy lub stoły), kilku strugów, piłek, młotków, siekier, ośników, noży i świdra.

Praca w ogrodzie szkolnym w tej klasie może być zaprojektowana następująco:

Jesień: opieka nad roślinami, warzywami, wrywanie chwastów, ich palenie, przebieranie kompostu, zbiór nasion, przygotowanie gleby do odpoczynku zimowego. Dołowanie i przechowanie w piwnicy warzyw i nasienników.

Zima: Opieka nad krzewami i drzewami. Hodowla roślin w doniczkach i skrzyniach. Tępienie gniazd owadzich. Prace ze wspomnianych wyżej materiałów z zastosowaniem ćwiczeń na nakładkę, czop i zwiđlowanie.

Orientacyjne przykłady tematów: sanki, stołeczki, ławki, proste przyrządy sportowe, ławy i stoły ogrodowe, półki, podstawki pod kwiaty doniczkowe, nosidła, grabie, trzonki do widel i łopat, szufle, śmietniczki i wiatrak (dający napęd elektryczny).

Ogród szkolny posłuży nie tylko jako warsztat pracy do zajęć technicznych, lecz można z niego czerpać tematy do ćwiczeń rysunkowych. Będzie to malowanie kwiatów, jarzyn, owoców, drzew owocowych, narzędzi ogrodniczych i rolniczych. W ćwiczeniach tych zaakcentować barwę i trafne ujęcie formy, np. bukiet kwiatów w kontrastowym ujęciu barw — malować dekoracyjnie jako rozłożenie barwnych płaszczyzn.

Rysowanie roślin w poszczególnych etapach procesu rozwojowego.

Przedmioty codziennego użytku o charakterze brył obrotowych (doniczki, dzbanki, rondle itp.) winny być zgrupowane po 2 w celowym układzie, np. wąski, wysoki dzban o charakterze walca ustawimy obok krótkiego, pękatego. Omówić stosunki wielkości (wizowanie), jako sprawdzian poprzedniego szkicu wykonać w barwach.

Dwa przedmioty podobne kształtem, różniące się wielkością i kolorem, zakładać sylwetkowo, potem zaznaczyć cień własny i cień rzucony.

Przy rysunkach fragmentów architektonicznych stosować perspektywę centralną i równoległych. Okolicznościowo omówić style.

Lekcje rysunków, jak i prac ręcznych winny trwać po 1½ godziny (2 lekcje łączone). Każda lekcja rysunku zawiera następujące momenty: 1. przygotowanie, 2. omówienie tematu, 3. szybki szkic, 4. miara stosunku, 5. opracowanie, 6. korekta, 7. usunięcie błędów. Podpisać rysunek literami poznanymi poprzednio (najlepiej kursywą). Do ćwiczeń rysunkowych potrzebne są przybory i sprzęty: stojak wysuwany, modele o dużych rozmiarach, wiadro i dzbanek na wodę, kubki na wodę na każdą ławkę.

Pożądane jest zorganizowanie wspólnego zakupu pędzli papieru, ołówków i farb.

Korektę należy prowadzić głośno i dla wszystkich, pokazując błędy rysunkowe i tłumacząc na modelu, zestawiając z nim błędny rysunek.

Wycieczki. Aby wycieczka osiągnęła pożądany rezultat, należy ją właściwie zorganizować. W tym celu nauczyciel musi ułożyć roczny plan wycieczek w związku z przerabianymi zagadnieniami. Ponadto wyszukać w terenie odpowiednie obiekty, porozumieć się z kierownictwem, zorientować się w całości produkcji lub pracy, ustalić sprawę przewodnika i termin wycieczki zbiorowej. Przygotować i zorganizować młodzież naświetlając to zagadnienie, na jakie młodzież ma zwracać szczególniejszą uwagę. W czasie wycieczki należy kierować pytanie do przewodnika tak, aby uzyskać wyczerpujące odpowiedzi na postawione cele wycieczki. Wykorzystać materiał obserwacyjny w pracowni, jak: organizacja pracy, wydajność, typ produkcji, urządzenie techniczne, higieniczne, cechy pracownika w związku z wykonywaną czynnością, zrozumienie wartości jednostki w pracy zbiorowej i stąd wynikające dla niej korzyści (ubezpieczenie społeczne, świetlice, żłóbki, urlopy wypoczynkowe, odszkodowanie, emerytury itp.).

Wycieczki organizowane do muzeów, bibliotek — noszą inny charakter. Uczeń musi odczuć i zrozumieć, że korzysta z dorobku kulturalnego ludzkości, zbliżyć się i wzbogacić duchowo, nabrać szacunku do twórczości własnego narodu i innych.

KLASA VIII

3 godziny tygodniowo.

Material nauczania

Rysunek.

Prace ręczne.

Chłopcy i dziewczęta

Wycieczki.

Wycieczki muszą być wykorzystane w związku z zagadnieniem wyboru zawodu przez absolwentów szkoły podstawowej, właściwych warunków pracy odpowiadającej ich sprawnościom fizycznym, wyboru odpowiedniego typu szkoły zawodowej lub ogólnokształcącej w zależności od posiadanych uzdolnień, zainteresowań. W tej klasie należy zorganizować wycieczki do fabryki metalurgicznej, przędzalni, tkalni, szwalni, do wzorowych ośrodków rolniczych, ogrodniczych, przemysłu spożywczego, do warsztatów mechanika, ślusarza, stolarza, bednarza, koszykarza, piekarza, garbarza, rymarza, do zakładu krawieckiego oraz do zakładów użyteczności publicznej (gazownie, elektrownie, wodociągi itp.), do muzeów regionalnych i innych.

Godła szkoły, miasta, państwa, rzemiosł i zawodów oraz wieszki, napisy, ilustracje, przezrocza, alfabet i cyfry ruchome (do użytku klas młodszych)

Projektowanie godeł w ołówku, gięcie i cięcie w kartonie, blasze.

Wykonywanie napisów wkomponowanych w godło pismem pełnym blokowym. Wykonywanie pomocy graficznych dla klas młodszych.

Dziewczęta. Okolicznościowe roboty dziane — wykonywanie swetra. Roboty dziane dla dzieci.

Dekoracje stałe klas, świetlicy, izby harcerskiej, kąpaka L. M. i P. C. K. i innych organizacji szkolnych.

Dekoracja gmachu szkolnego w związku z uroczystościami szkolnymi, narodowymi i państwowymi (np. międzynarodowy dzień spółdzielczości, wyzwolenia Warszawy i innych miast spod okupacji niemieckiej).

Projektowanie indywidualne dekoracji sali szkolnej w ołówku i barwie na kładzie ścian (siatce) w skali.

Wykonanie dekoracji zespołowo w materiałach: papier, karton, blacha i inne.

Teatr szkolny

Akcenty dekoracyjne i kostiumowe przy inscenizacji plastycznej jasełek, legend, baśni i pieśni ludowych, żołnierskich — (zwłaszcza z ostatniej wojny) i innych.

Rysowanie charakterystycznych kształtów postaci: jasełkowej lub teatralnej, wynikającej ze sztuki lub inscenizacji (pasterz, anioł, diabeł, żołnierz itp.).

Formowanie szkieleatów i głów figur. Rysunek postaci ludzkiej z natury w ruchu (chód, klękanie) z zachowaniem proporcji.

Rysunek z pamięci zwierząt — koza, cap, krowa, wół, osioł, koń i inne. Ptaki: gęś, bocian i inne.

Lepienie z gliny, plasteliny postaci kukielkowych, formowanie postaci z papieru gazetowego (kazerowanie) i masy papierowej. Szycie okryć i ubiorów.

Projektowanie i wykonywanie budy szopkowej i modelu sceny. Urządzenie szopki (lub teatrzyku), szycie kurtyny i jej zawieszenie. Instalacja świetlna.

Projektowanie i wykonywanie przedmiotów użytkowych i łatwych pomocy naukowych z różnych materiałów w związku z potrzebami szkoły i zainteresowaniami młodzieży.

Rzuty brył obrotowych na płaszczyznę pionową, poziomą i boczną.

Odtwarzanie kształtu bryły na podstawie rzutów. Wykroje bryły.

Projektowanie i opracowanie indywidualne lub zbiorowe w rysunku technicznym przedmiotów użytkowych i łatwych pomocy naukowych.

Ćwiczenia

Drewno: Utrwalanie poznanych ćwiczeń, łączenie na zasuw i na wczepy.

Metal: okolicznościowe łączenie blachy na szew pojedynczy. Utrwalanie i rozszerzanie poznanych ćwiczeń w klasach poprzednich, poza tym: ucinanie, pilowanie, punktowanie, wiercenie, przebijanie, nitowanie, hartowanie, utrwalanie powierzchni metali, wykuwanie przedmiotów z blachy miedzianej (patery, popielniczki).

Orientacyjne tematy.

A. Tematy korelacyjne:

1. *z fizyki* — prosty periskop, aparat fotograficzny ze szkłem od okularów, elektroskop, ogniwa elektryczne, wanienska do elektrolizy, igła magnetyczna, elektromagnes, montaż modelu dzwonka elektrycznego i inne.

2. *z przyrody* — wiwaria, stół wiwarialny, akwaria, klatki do hodowli okazów zoologicznych, wiaderka zoologiczne (z puszek od konserw), teczki do zielników (z dykty suszarki), uchwytki do żyłek jako skalpele, pipetki, szczypczyki (z drutu), igły preparacyjne (oprawa szpilek, igły) itp.

3. *z geografii* — mapa plastyczna terenu (klejonka, glina, gips, masa papierowa), wykonywanie i naprawianie łatwych pomocy naukowych do geografii.

4. *do wychowania fizycznego* — budowa sanek, sprzętu sportowego (urządzenia boiska).

B. Tematy prac do użytku gospodarczego:

Buda dla psa, mały warsztacik tkacki (do krajek, pasków, szalików), półeczki z 3—4 części, stołeczki do pielienia lub do dojenia krów, skrzynka na szczotki do obuwia, skrzynka na narzędzia, apteczka. Instalacja pro-

stego radioodbiornika, instalacja świetlna choinki, sceny kukielkowej, szkolnej szopki, gwiazdy, budowa reflektora prostego, aparatu sygnalizacji świetlnej. Montaż lampki elektrycznej, zakładanie bezpieczników, znajomość budowy kuchenki elektrycznej, żelazka elektrycznego, łatwa naprawa roweru. Fotografowanie.

Uwaga. Chłopcy mogą tu w szerszej skali rozwinąć pracę w oparciu o elementy techniki współczesnej (elektryczność, radio, fotografia).

Dziewczeta skierują głównie swoje zainteresowania na sprzęt gospodarstwa domowego.

Ponadto z kroju i szycia zaznajomią się z formami kroju, dostosowywaniem ich do własnych wymiarów oraz przekształcenie na formy innych części ubrania. Orientacyjne przykłady tematów: bluzka sportowa, szlafrok, koszula nocna, fartuch z rękawami, łatwe sukienki, fartuszki, pajacyki dla dzieci. Praca zespołowa celem wykonania kilku fartuszków, pajacyków dla żłobka, sierocińca, przedszkola itp. z robót dzianych — wykonanie sweterka.

Gospodarstwo domowe (dla dziewcząt i chłopców)

Pogadanka o stylu współczesnym naszych domów i kościołów. Estetyka w życiu codziennym: w ubraniu (z uwzględnieniem strojów regionalnych), mieszkaniu, szkole i otoczeniu. Sprzątanie kuchni, mycie naczyń, pieca. Zamiatanie i pastowanie, froterowanie podłóg. Mycie drzwi i okien. Czyszczenie odzieży (tępienie moli). Łatwa dezynfekcja i desinsekcja. Utrzymywanie w porządku odzieży. Pranie. Obliczanie czasu i kosztów prania. Przygotowanie do prania, pranie, suszenie, maglowanie, prasowanie bielizny i łatwiejszych sztuk odzieży. Wywabianie niektórych plam bielizny.

Sporządzanie posiłków

1. Wiadomości z dietetyki. Sporządzanie prostych potraw dietetycznych z uwzględnieniem potrzeb organizmu oraz na różne uroczystości rodzinne.

2. Wartość kaloryczna pokarmów.

3. Zasady żywienia niemowląt.

Rysunek poobserwacyjny.

Przykładowe tematy z natury: rysowanie i malowanie owadów, kwiatów żywo rosnących i ciętych w kłosach, wazonach oraz doniczek z kwiatami. Rysunek z natury (fragmentów architektury, budynków budownictwa drzewnego i murowanego): rysowanie chaty wiejskiej, kapliczki, domu kultury, gminy wiejskiej lub miejskiej, magistratu, szkoły, dworca kolejowego (z podkreśleniem charakterystycznej formy i stylu) i inne.

Prace w ogrodzie szkolnym

Różne prace zespołowe o charakterze rękodzielniczym i technicznym związane z pracą w ogrodzie szkolnym (ławki, stolik, kosze, altanka ogrodowa, wiatraki, praca przy budowie basenów cementowych).

Wykonanie i konserwowanie narzędzi ogrodniczych. Urządzenia zastępcze warsztatów do pracy ręcznej i nauczania w ogrodzie szkolnym.

Wyniki nauczania

Chłopcy i dziewczęta.

Umiejętność szybkiego szkicowania tworów natury oraz przedmiotów otoczenia, architektury i krajobrazu. Zastosowanie umiejętności rysowania do projektowania oraz komponowania według potrzeb życia. Poznanie zasadniczych elementów stylu współczesnego.

Umiejętność zaprojektowania i skonstruowania przedmiotu do użytku codziennego lub prostego przyrządu z różnych i właściwie dobranych materiałów. Praktyczna znajomość przeprowadzenia łatwej naprawy lampy elektrycznej, żelazka elektrycznego i kuchenki elektrycznej.

Wyniki nauczania z gospodarstwa domowego.

Umiejętność sporządzania prostych potraw dietetycznych z uwzględnieniem:

1. ich wartości kalorycznych,
2. zasad żywienia niemowląt,
3. potrzeb organizmu.

Prowadzenie prostej rachunkowości domowej. Pranie łatwych sztuk bieleziny. Kultura wnętrza i utrzymywanie mieszkania w należyтым porządku.

Dziewczęta: krój, szycie i roboty
dziane: umiejętność dopasowania
i przekształcania formy bluzki spor-
towej, umiejętność szycia jednej sztuki
garderoby z wszytym rękawem oraz
jednej sztuki ubrania dziecięcego.
Umiejętność wykonania sweterka.

Uwagi metodyczne

Podstawowe zagadnienia łączące rysunek i prace ręczne stają się w klasie VIII potrzebą szkoły w zakresie teatru i uroczystości szkolnych.

Wykonywanie godła szkoły, miasta, państwa, wywieszek itp. należy rozpocząć od projektowania w rysunku i barwą wraz z odpowiedniej wielkości wkomponowanymi literami pisma blokowego i poprzednio poznanego (bez ozdób). Wykonać w kartonie, plastelinie, w blasze lub dykcie (warstwicowo) z zastosowaniem farb klejowych, olejnych, lakierów.

Na początku roku szkolnego dziewczęta powinny się zapoznać również z nowymi zadaniami z zakresu robót dzianych, a więc przygotować formę sweterka i omówić ścieg, jakim ma być wykonany. Wykonanie sweterka wymaga wiele godzin pracy, dlatego też powinny dziewczęta mieć zawsze robotę ze sobą, by wykorzystać dla niej każdą wolną chwilę w szkole, nie tylko na lekcjach pracy ręcznej. Tym samym nauczą się racjonalnego wykorzystywania czasu.

Na lekcjach szycia każda uczennica musi wykonać jedną sztukę ubrania z rękawem wszywanym i jedną sztukę ubrania dziecięcego z materiałów nowych lub używanych. Poszczególne momenty pracy zostały omówione w uwagach metodycznych dla kl. VII.

Ważne jest to, by dziewczęta nauczyły się, jak należy otrzymaną formę przystosować do swoich wymiarów. Pożądane więc jest zaprenumerowanie wydawnictw związanych z działem szycia i mody. Znajdują się tam niejednokrotnie rysunki wykrojów, które należy omówić i nauczyć korzystać z nich.

Zapoznanie się bliższe z maszyną, czyszczenie i oliwienie jest ważnym momentem dla samodzielnego korzystania z maszyny w przyszłości.

Dekoracje stałe klas, świetlicy, izby harcerskiej, kąćka L. M. i P. C. K. i innych organizacji szkolnych należy projektować indywidualnie w ołówku i akwareli, następnie wykonać plastycznie w kartonie na kładzie ścian (siatce) w skali.

Pracę najlepiej za, wybraną przez uczniów — wykonać grupowo, plastycznie, w odpowiednio dobranych materiałach.

W ćwiczeniach poobserwacyjnych opracować rysunek postaci w ruchu (chód, bieg, klęczenie). Można wykonać te ćwiczenia akwarelą jednobarwną sylwetkowo, z zachowaniem proporcji. Potem należy do 2 ćwiczenia zastosować technikę węglową i ołówkową.

Szopka kukielkowa

Wszyscy uczniowie projektują w rysunku i barwie szopę i postacie jasełkowe: króla, anioła, pasterzy, diabła itp.

Następnie wykonują szkielety z patyków lub drutu. Główki modelują ze szmatek, w plastelinie, kolorowym wosku lub glinie, masie papierowej, umieszczają na szkielecie i malują farbami klejowymi.

Kostiumy należy wykonać z materiałów, resztek tkanin szyjąc lub wycinając z kartonów kolorowych.

Teatr szkolny

„Teatr szkolny“ nie może być wzorowany na teatrze zawodowym ani też oceniany jego skalą. Teatr szkolny ma przede wszystkim działać na młodzież wychowawczo. Działanie to trwa od momentu powzięcia zamiaru wystawienia sztuki aż do realizacji widowiska. W przygotowaniu teatru zaczynają się trzy linie pracy. Pierwsza — to literacka polegająca na wyborze już istniejącego utworu albo grupa młodzieży czy uzdolniona jednostka tworzą odpowiednią sztukę sceniczną.

Druga linia — to dobór i praca aktorów oraz reżyseria.

Trzecia zaś — to sztuka sceniczna, o której wykonaniu myśli cała klasa. Przy takiej zespołowej pracy ujawniają się i kształcą uzdolnienia literackie, artystyczne i organizacyjne. Jeżeli są celowe i serdecznie przez nauczyciela pokierowane, to wyniki pedagogiczne są duże. Zapoczątkowanej pracy zwykle towarzyszy entuzjazm, wyobraźnia stwarzająca piękniejsze sceny widowiska, niż pozwoli ukazać rzeczywistość. „Kubłem zimnej wody“ staje się moment organizacyjny i troski o zdobycie środków finansowych na kostiumy i dekoracje. Po rozwiązaniu tych trudności zaczyna się twórcza praca o charakterze organizacyjnym i wykonawczym. Celem zaoszczędzenia czasu należy utworzyć zespoły — grupy pracujących według tematów, tj.: 1. akcesoria, 2. kostiumy, 3. dekoracja, 4. urządzenie sceny i oświetlenie.

Projektować można indywidualnie albo (jeżeli jest dużo uczniów) dwójkami. Każdy uczeń (lub dwójki) dostaje inny temat, który wykonuje rysunkiem i barwą albo w kartonie, plastelinie (w skali).

Komisja uczniowska wybierze odpowiednie projekty, ustali jednolity materiał i sposób wykonania.

Zależnie od istniejących warunków w szkole, należy przygotowywać dekoracje.

A) Jeżeli w szkole jest scena podwyższoną i osłonięta kurtyną, to dekorację można normalnie malować, tj. farbami klejowymi na płótnie, kartonie lub papierze. W tym celu należy kupić potrzebną farbę w stanie sproszkowanym, kolory dobrać według projektów.

Klajster, krochmal lub klej stolarski rozpuszczony w gorącej wodzie posłuży jako zaprawa i spoiwo farb. Do malowania należy używać pędzla o szerokości najmniej 5 cm, mającego kształt płaski.

Karton napiąć na ramach drewnianych (parawanik) z listewek lub resztówek z tartaku.

Projekt powiększyć na kartonie najlepiej węglem (kredką, pędzlem). Każdą barwę należy w osobnym naczyniu (puszce od konserw) rozetrzeć patykami i rozprowadzić klejem rozpuszczonym w gorącej wodzie.

Najwięcej trzeba przygotować farby białej. Posłuży ona jako domieszka do wszystkich kolorów. Tylko ciemniejsze tony kładzie się bez barwy białej.

Dla tworzenia pochodnych kolorów z rozartych farb trzeba mieć coś w rodzaju palety drewnianej lub blaszanej.

Praca zespołowa wybranej grupy, polega na rysowaniu, wzajemnej pomocy, malowaniu, przygotowywaniu farb itp. Do tego jest koniecznie potrzebna izba, w której można pracę rozłożyć lub rozpiąć na ścianie, i w przerwach, jak również po skończeniu, zostawić ją do wyschnięcia.

B) Tam, gdzie brak sceny — należy tak przygotować fragmenty dekoracyjne, aby grający aktor lub statystyk wniósł charakterystyczny szczegół i wyniósł go na oczach widzów. Tu jest pole dla niezwykłych pomysłów dekoratorskich, przy projektowaniu których młodzież się wyżywa. Powstają improwizowane kurtyny, wypukłe drzewa, ruszające się stoły, krzesła, stolki, kominki itp. Dekoracje te same wchodzi i wychodzą po skończonym akcie.

Pomysłem nigdy nie ma końca, gdyż potrzeba jest matką wynalazków.

Oświetlenie sceny wymaga reflektorów. Tam, gdzie jest elektryczność, 100-świecowa żarówka osłonięta stożkiem białej blachy zastępuje reflektor. Można go również wykonać z angielskiej blachy z ruchomym kołem i kilku barwnymi otworami.

W klasie VIII, jako końcowej, zamykającej całość programu szkoły 8-letniej, należy nacisk położyć, o ile to możliwe, na dokładne opanowanie pracy narzędziami. Wykonywane przedmioty muszą odpowiadać projektom. Uczniowie powinni być zorientowani w typach pracy indywidualnej, zespołowej i seryjnej. Znajomość rysunku w trzech rzutach jest obowiązująca, umiejętność rozmieszczenia rysunku na arkuszu jest tu rzeczą niezmiernie ważną. Każdy uczeń powinien parę rysunków technicznych wykreślić tuszem.

Na lekcjach gospodarstwa domowego pogadanki teoretyczne winny być poparte zajęciami praktycznymi lub przynajmniej pokazami racjonalnego postępowania przy użyciu najpraktyczniejszych przyborów naczyń i materiałów. Np. pokaz racjonalnego prania, zwłaszcza bielizny i odzieży z delikatniejszych materiałów barwnych.

Chodzi, też o to, by nauczyć, jak należy prać bieliznę chorych zakaźnie. Wyłania się więc zagadnienie łatwej dezynfekcji, które trzeba rozszerzyć na dezynfekcję mieszkania i sprzętów, naczyń oraz bielizny i odzieży. Należy też omówić i podać sposoby tępienia owadów domowych, jak również sposoby zapobiegające rozmnażaniu się insektów. Na wsi szczególnie przybywa zagadnienie tępienia myszy i szczurów.

W dziale przyrządzania posiłków wysuwają się przed innymi trzy zagadnienia:

1. Czym jest żywienie racjonalne. Normy żywnościowe zależne od wieku, płci i rodzaju pracy. Kaloryczność potraw. Układanie jadłospisów z uwzględnieniem kalorycznej wartości potraw oraz norm żywienia.

2. Zasady i technika żywienia zbiorowego w stołówkach, na koloniach, bursach, w szpitalach i in.

3. Zdobycie umiejętności przyrządzania łatwych potraw dietetycznych w oparciu o zrozumienie istoty choroby, w której ma być stosowana dieta.

(Jest to moment korelacyjny z nauką o człowieku).

Pracę w ogrodzie szkolnym, jeżeli brak odpowiednich warsztatów, należy szerzej potraktować, niż zaleca to program. Można rozłożyć ją w następujący sposób:

Jesień: dalsza opieka nad roślinami, zbiór plonu, konserwacja i naprawa narzędzi ogrodniczych.

Zima: łączenie na zwiłowanie i wczepy.

Przykłady tematów: terraria, ramka do uli, półki, stołki, stoły, altany, kulisy, dekoracje, kostiumy, kurniki, królikarnie, ule, przyrządy do działów fizyki, jak: ciepła, optyki, elektryczności, do chemii oraz naprawa rowerów, radioaparatów itp.

Wiosna: rozplanowanie ogrodu, jego ogrodzenie, ogólna opieka nad ogrodem pod względem estetycznym i praktycznym.

UWAGI METODYCZNE DO CAŁOŚCI PROGRAMU PRAC RĘCZNYCH

W nauczaniu pracy ręcznej w szkole powszechnej w związku z naturalnym rozwojem umysłowym i fizycznym dziecka i jego zainteresowaniami rozróżniamy jak gdyby trzy okresy nauczania szkolnego.

Pierwszy okres — to klasy I i II, w których dziecko oderwane od swobodnego życia a zaprzęgnięte do pracy winno w szkole uczyć się i pracować pod formą zabawy. Musi mieć w niej możliwość wyładowania energii, zaspokojenia popędu do ruchu, a przede wszystkim potrzeby majstrowania rozwijającego zdolności spostrzegawcze i twórcze. Przy pracy-zabawie stopniowo zapoznaje się z materiałami i narzędziami, przyzwyczajają do ładu, porządku i zabiegów higienicznych, z zachowaniem się na terenie szkoły.

Klasy III, IV i V (wiek 9—12 — lat) to już stopniowa żądza wiedzy, chęć poznawania obiektywnej rzeczywistości, rozbudzająca się coraz bardziej ciekawość umysłowa. W tym okresie dziecko chce tworzyć nową, własną rzeczywistość, bardziej zbliżoną do realnego otaczającego go świata. Jest to okres wydatnej aktywności, okres przejściowy między zabawą, majstrowaniem a bardziej systematyczną pracą. Na tym poziomie praca ręczna musi mieć charakter stopniowego przygotowywania ucznia do poważnej i systematycznej pracy w klasach wyższych. Życie zaczyna wymagać od dziecka pewnej kultury, ładu i porządku, musi więc umieć samo przyszyć guzik, wycerować skarpetki czy pończochy, wyreperować ubranie itp.

Klasy VI do VIII — to poważna, systematyczna praca przygotowująca młodzież do życia, zapoznająca z racjonalną obróbką materiałów i użyciem narzędzi, szyciem, gotowaniem, gospodarstwem domowym i ogrodnictwem.

Biorąc pod uwagę dzisiejszą rzeczywistość szkolną i domową, wobec zniszczeń, jakich dokonała wojna, przy prowadzeniu zajęć rękodzielniczych i innych należy położyć nacisk na tworzenie przedmiotów przydatnych dla szkoły i domu. Wreszcie racjonalna i celowa praca musi umożliwić i ułatwić młodzieży kończącej szkołę dokonanie trafnego wyboru szkoły zawodowej, względnie odpowiedniego zawodu.

Nauka pracy ręcznej stwarza naturalne warunki prowadzenia badań nad wrodzonymi dyspozycjami i nabytymi zamiłowaniem znacznej ilości młodzieży przechodzącej ze szkoły do zawodów technicznych.

Uświadomienie zawodowe i poradnictwo w dzisiejszej szkole stanowią ważną pozycję, a dla rozwoju gospodarczego kraju mają specjalne znaczenie.

Rezultaty badań lekarskich, psychotechnicznych w zestawieniu ze stałymi obserwacjami nauczyciela pracy ręcznej dadzą trafną i pełniejszą charakterystykę ucznia przy wyjściu jego ze szkoły ogólnokształcącej i przejściu do zawodu lub szkoły zawodowej.

* * *

Znaczenie pracy ręcznej w całokształcie nauczania i wychowania szkolnego polega na tym, że tu właśnie ogniskują się i spełniają w największym stopniu zadania wychowania techniczno-utilitytarne. Chodzi tu nie tylko o związek z życiem, o postawę praktyczną, o wyrobienie samych tylko dyspozycji do czynnego ujmowania rzeczywistości, ale winno chodzić, i to przede wszystkim, o zdobycie odpowiednich sprawności, opanowania czynności z zakresu pracy fizycznej, możliwych i najbardziej celowych w danym wieku i środowisku. Zbliżając młodzież do wytwórczości rzemieślniczej i rolniczej oraz do techniki współczesnej za pomocą bezpośredniego życia się z materiałem i narzędziem utwierdzamy i rozwijamy poczucie rzeczywistości, zrozumienie oraz poznanie granic i środków dalszego jej przekształcenia.

W zajęciach rękodzielniczych, ogrodniczych i gospodarczych, nawiązując w sposób naturalny do rodzajów prac, które mają zastosowanie w danym środowisku, nie można ograniczać się do jego obecnego poziomu kulturalnego i gospodarczego, ale stopniowo i systematycznie wprowadzać młodzież na takie drogi, które wiodą do podnoszenia kultury duchowej i materialnej. Drogi takie — to wdrażanie młodzieży do posługiwania się w pracy bardziej złożonymi i sprawniejszymi narzędziami i trwalszym i solidniejszym materiałem aniżeli materiał używany w danym środowisku, to

zastosowanie w pracach ogrodniczych i gospodarczych lepszych sposobów uprawy roślin w danej okolicy, to lepsze wyzyskanie produktów w gospodarstwie domowym.

Zasadniczy charakter pracy ucznia — to praca indywidualna, samodzielna. Przy wykonywaniu jednak różnych prac wystąpią sytuacje wymagające organizowania pracy zespołowej, która przyczynić się winna do wyrobienia poczucia karności, społecznienia i odpowiedzialności zbiorowej, bez zatraty jednak twórczej inicyjatywy indywidualnej.

W całokształcie zagadnień nauczania pracy ręcznej należy przede wszystkim zwracać uwagę, aby czynności ucznia i tematy prac łączyły się ściśle z nauką i zabawą ucznia, jego otoczeniem na terenie domu, szkoły i środowiska, gdyż wtedy tylko cel pracy ucznia będzie dla niego zrozumiały i bliski.

Przy doborze tematów do wykonywania należy uwzględnić tradycje i zwyczaje miejscowe, regionalne i ogólnopolskie, jako środek do poznania i umiłowania polskiej kultury, jej zrozumienia, jako wspólnej więzi życia dla wszystkich obywateli państwa polskiego. Utrzymanie zaś związku między pracą szkolną, obyczajami i kulturą plastyczną środowiska może ułatwić niejednemu z uczniów swoistą twórczość w zakresie sztuki ludowej.

W miarę rozwoju usprawnień technicznych ucznia należy kłaść nacisk na wprowadzenie go we właściwe poznanie tworzywa i zrozumienie możliwości, jakie tkwią w danym materiale. Przedmioty wykonywane przez uczniów powinny być zrobione dokładnie, ale stopień wykończenia należy ściśle dostosować do typu i przeznaczenia przedmiotu.

Przesadna dokładność nieodpowiednio zastosowana jest nieprodukcyjna, a przede wszystkim męczy i zmusza do zbyt długiego ślęczenia nad jednym przedmiotem. Wskutek tego zaś stoi na przeszkodzie rozwojowi zdolności twórczych. Należy przy tym uwzględnić, że dziecko 11- i 13-letnie interesuje się obróbką danego materiału o tyle tylko, o ile ona nie jest celem ostatecznym, lecz drogą do wykonania przedmiotu, który je interesuje. W miarę rozwoju zdolności spostrzegania, bystrości obserwacji i umiejętności orientowania się w życiu otoczenia należy zaprawiać uczniów do samorzutnego tworzenia projektów prac, które by zaspokajały potrzeby własne, domu, szkoły. Rozważanie zagadnień, co należy i można wykonać dla podniesienia kulturalnego życia samodzielnym wysiłkiem młodzieży, jak do celów praktycznych zużytkować materiał dostępny w danym środowisku, jak wyzyskać resztki i odpadki, winno stale należeć do zakresu zainteresowań i pracy

nauczyciela prac ręcznych. Sposoby zużytkowania resztek materiałów tekstylnych pozostałych przy krajaniu nowych części ubioru czy przy przerabianiu starych powinny znaleźć wydatne uwzględnienie w pracy szkolnej.

Przy ozdabianiu bielizny i ubrania należy używać wzorów i ściągów jak najprostszych z wyzyskaniem w pewnych granicach własnych pomysłów uczennic. Należy zwrócić baczną uwagę na tradycje regionalne tak co do kraju, jak i co do zdobienia bielizny i ubrania. Przy realizowaniu programu prac ręcznych typu rękodzielniczego przestrzegać racjonalnych zasad postępowania. Szczegółowy plan lekcji umożliwi nauczycielowi przygotowanie się do niej i porozumienie się z nauczycielami innych przedmiotów co do ich współpracy, ułatwia przygotowanie potrzebnych materiałów i pomocy naukowych. Przystępując z uczniami do wykonania jakiegoś tematu należy dokładnie zdać sobie sprawę z planu roboty, z zastosowania potrzebnych narzędzi i materiałów. Zadbaj o to, ażeby nie nastreczyć uczniom za wielu trudności w pracy i nie zniechęcać do niej, np. przy użyciu nieodpowiedniego materiału, tępego narzędzia czy zastosowania niewłaściwej, zbyt skomplikowanej konstrukcji uniemożliwiającej osiągnięcie wyniku pracy.

Począwszy od klasy V należy posługiwać się rysunkiem roboczym. Zależnie od rodzaju wykonywanego przedmiotu, może się zmieniać charakter tego rysunku.

Przy robotach z tektury i blachy najodpowiedniejszym będzie narysowanie siatki przedmiotu, przy robotach z drzewa i żelaza płaskiego należy w miarę potrzeby wprowadzić rysunek rzutowy w najprostszej postaci. Rysunek roboczy winien być wykonany, o ile to możliwe, w naturalnej wielkości, na papierze białym lub na papierze szarym pakunkowym. Każdy rysunek winien być narysowany na oddzielnym arkuszu, który w czasie pracy stale ma leżeć przed uczniem na stole lub warsztacie. Dopuszczalne jest ponadto stosowanie skali 1 : 5 i 1 : 2,5.

Nauczyciel winien czuwać nad właściwym biegiem nauki i utrzymywać odpowiednie tempo pracy. Jeżeli do wykonania jakiegoś przedmiotu trzeba użyć nowego, nieznanego dotąd uczniom narzędzia, nauczyciel daje to narzędzie uczniom do ręki, objaśnia szczegółowo jego budowę i sposób użycia. Nauczyciel stara się podczas udzielania wyjaśnień o widoczny, poprawny i całkowity pokaz techniczny lub rysunek objaśniający. W tym czasie uwaga wszystkich uczniów winna być zwrócona na omawiany temat.

Zajęcia rękodzielnicze

Prace w zakresie zajęć rękodzielniczych, jak i każde inne prace na terenie szkoły, winny opierać się na podstawowych założeniach pedagogicznych i dydaktycznych, a mianowicie: podawanie nowych wiadomości musi opierać się na materiale już przez dzieci poznanym i opanowanym; w doborze tematów należy stosować zasadę stopniowania trudności co do materiału, narzędzi, ćwiczeń i form konstrukcyjnych projektowanych prac; wysuwane zagadnienie musi odpowiadać potrzebom i zainteresowaniom uczniów i wiązać się o ile możliwości z całokształtem pracy w szkole.

Na początku roku szkolnego nauczyciel pracy ręcznej opracowuje plan pracy na cały rok w porozumieniu z nauczycielami innych przedmiotów nauczania co do ich współpracy. Plan taki ułatwia nauczycielowi przygotowanie się do pracy, zgromadzenie potrzebnych odpowiednich materiałów i pomocy naukowych oraz uzupełnienie potrzebnych narzędzi.

Wysunięte do przepracowania zagadnienie, np. wykonania nart lub saneczek, tworzy w sobie jednostkę metodyczną pracy, która nie da się zrealizować w ciągu dwóch czy czterech godzin, dlatego winna być rozbita na szereg potrzebnych do przepracowania tego zagadnienia jednostek lekcyjnych. I tak: na pierwszej lekcji omawiamy potrzebę wykonania nart czy saneczek, rozplanowujemy pracę i ewent. przygotowujemy materiał; następną lekcją — to formowanie materiału, dalsze — to montowanie i utrwalanie powierzchni itd. aż do całkowitego wykończenia pracy. Każda jednostka lekcyjna posiada trzy momenty:

1. początek lekcji, udzielanie objaśnień, uwag, względnie omawianie nowego zagadnienia,
2. środek lekcji — to właściwa samodzielna praca uczniów kontrolowana przez nauczyciela i
3. koniec lekcji — to krótkie omawianie wykonanej pracy i sprzątanie pracowni.

Rozpoczynając wykonanie jakiegoś przedmiotu należy zdać sobie sprawę dokładnie z planu pracy, zastosowania potrzebnych materiałów i narzędzi. Jeżeli zachodzi potrzeba i chcemy np. wykonać półeczki, należy najpierw omówić z uczniami, do czego one mają służyć, czy mają na nich leżeć książki, czy stać doniczki z kwiatami lub leżeć przybory do szycia. Musimy zastanowić się, jaką ilość odpowiednich przedmiotów chcemy na nich umieścić i gdzie je po wykonaniu zawiesimy — w kuchni, pokoju czy łazience. Dopiero teraz możemy ustalić jej wielkość, kształt, kolor,

gatunek materiału, z którego ma być zrobiona, dokładność wyboru narzędzi, ustalić sposób i stopień jej wykończenia i odpowiedniego zaprojektowania.

Podczas pracy nauczyciel kontroluje, czy uczniowie pracują w dobrej postawie, dobrze trzymają narzędzia i poprawnie nimi władają oraz w miarę potrzeby udziela poszczególnym uczniom niezbędnych wskazówek. Czuwa też nad właściwym biegiem nauki i utrzymuje odpowiednie tempo pracy. Jeżeli do pracy trzeba użyć narzędzia nowego, nieznanego uczniom, nauczyciel daje to narzędzie uczniom do ręki, objaśnia jego budowę i sposób użycia. Jeżeli w czasie pracy zauważy szereg popełnionych błędów, winien przerwać na chwilę pracę i udzielić wszystkim odpowiednich wyjaśnień, popierając to pokazem technicznym lub rysunkiem objaśniającym.

Po ukończeniu każdej lekcji narzędzia powinny być ułożone na właściwych miejscach, ławki, stoły, strugnice i warsztaty oczyszczone i ewentualnie nakryte, a podłoga czysto zamieciona.

Bardzo jest pożądane, aby od czasu do czasu w klasach starszych uczniowie przeprowadzili kalkulację wykonanych przedmiotów. Obliczając koszt wyprodukowanego przedmiotu należy wziąć pod uwagę: koszt materiału, wartość zużytego czasu i koszty ogólne. Wszystko obliczone w przybliżeniu. Dla orientacji w pracowni winien wisieć cennik używanych materiałów. Kalkulacja taka wykazuje, jak wielką rolę odgrywa wprawa wykonywania przedmiotu, dobra organizacja pracy i oszczędność materiału. Ujawni też, że koszt wyprodukowanych w szkole przedmiotów jest wyższy od cen rynkowych. Nie powinno to jednak niepokoić nauczycieli i uczniów, gdyż w kalkulacji nie braliśmy pod uwagę korzyści umysłowych i fizycznych, jakie osiągnęli uczniowie przy pracy.

Przedmioty wykonane po wspólnym omówieniu ich przez klasę należy niezwłocznie oddawać według ich przeznaczenia, a więc dziecku dla niego lub domu, w szkole — jeżeli są dla niej przeznaczone, jak pomoce naukowe itp. Niektóre prace ciekawsze można zostawić w szkole do końca roku szkolnego.

Należy też skłaniać dzieci do zbiorowego planowania prac i wykonywania ich dla środowiska, jak np. kosze na śmieci dla ogrodów publicznych, domki dla ptaków, tablice orientacyjne, grodenie drzewek przydrożnych itp.

Nadmiar wyprodukowanych zabawek i przedmiotów ofiarowywać sierocińcom lub podobnym instytucjom społecznym.

Przy każdej nadarzającej się sposobności zwracać uwagę na cechy charakterystyczne materiałów, informować o sposobach ich uodpornienia (suszenie, impregnowanie drewna, pokrywanie powierzchni metali), omawiać pochodzenie i własności używanych tkanin, zwracać uwagę na ich trwałość i konieczność używania materiałów wyrobu krajowego, zwracać uwagę na zużytkowanie odpadków, na wycieczkach zaznajamiać z różnymi sposobami mechanicznej obróbki materiałów oraz praktycznie zapoznawać z ostrzeniem i należywym konserwowaniem narzędzi.

Roboty z różnych materiałów

Celem zbliżenia młodzieży do zagadnień współczesnej techniki oraz dania jej możliwości pracy w dziedzinach najbardziej interesujących, program przewiduje w dziale zajęć rękodzielniczych poczynając od klasy VI obok techniki podstawowej drugi dział uzupełniający *robót z różnych materiałów*. Uczniowie mogą tu wykonywać prace w związku z ich specjalnymi zainteresowaniami lub indywidualnymi dyspozycjami, realizować pewne zagadnienia korelacyjne, zapoznać się z początkiem fotografii, nauczyć się konserwacji i łatwej reperacji roweru.

Roboty z różnych materiałów obowiązują również i dziewczęta, lecz w mniejszym zakresie materiału nauczania i czasu. Tematy, które będą bardziej odpowiadały zainteresowaniom dziewcząt, powinny też uwzględniać potrzeby gospodarstwa domowego. Uczennice powinny zapoznać się ze sprzętem elektrycznym, jak grzejnik, żelazko do prasowania, kuchenka elektryczna. Poza tym poznać początki fotografii.

Roboty z różnych materiałów można poprowadzić w rozmaity sposób, np. w ogólnej ilości godzin przeznaczyć pewien okres czasu na konstruowanie przedmiotów z różnych materiałów lub z klasy wydziela się co pewien okres inną grupę uczniów wykonujących prace z różnych materiałów w tym czasie, kiedy cała klasa przerabia roboty z techniki podstawowej.

Do robót z różnych materiałów winna być pracownia dodatkowo wyposażona w tzw. kącik do różnych technik. A więc w pracowni drzewnej powinien się znaleźć stół ślusarski z paru imadłami, z odpowiednią ilością narzędzi ślusarskich i kącik do obróbki szkła. Poza tym znaleźć się tam musi tokarnia i wiertarka o napędzie mechanicznym.

Bardziej wskazane byłoby, ażeby obok pracowni do techniki podstawowej przylegała druga pracownia, bardziej uniwersalna w swym wyposażeniu do robót z różnych materiałów.

Praca w ogrodzie szkolnym

Za całość prowadzenia ogrodu szkolnego (strona teoretyczna i gospodarcza) odpowiedzialny jest nauczyciel przyrody. Nie wyklucza to bynajmniej możliwości, że stronę gospodarczą może przejąć nauczyciel pracy ręcznej.

Zasadniczy współudział pracy ręcznej przy urządzeniu ogrodu szkolnego polega na wykonywaniu sprzętu i urządzeń ogrodniczych możliwych do wykonania w pracowni szkolnej, jak również na pomocy w pracach dotyczących utrzymania w porządku grządek indywidualnych oraz całości ogrodu. Sprawy hodowli i opieki nad roślinami wiążą się bardziej z nauką przyrody. Wynika stąd potrzeba ścisłej współpracy między nauczycielem pracy ręcznej i nauczycielem przyrody.

Uczniowie nie mogą wykonywać żadnej pracy mechanicznej, której znaczenie i cel byłyby dla nich niezrozumiałe, gdyż głównym zagadnieniem tych zajęć winno być świadome ustosunkowanie się do pracy na roli i w ogrodzie.

Pożądaną jest uwzględnienie w zajęciach ogrodniczych organizowania prac zespołowych dzieci w celu ochrony roślin użytkowych w środowisku, jak walka ze szkodnikami w ogrodach i polach, zakładanie opasek, zbieranie gniazd owadów, ochrona krzewów itp.

Ogród szkolny winien być terenem ściśle wyodrębnionym od terenu kierownika i ewent. nauczycieli. Na terenie ogrodu przeznaczonego dla kierownika lub nauczycieli nie mogą być pod żadnym pozorem zajęte dzieci szkolne w charakterze pracowników. Wytwory pracy dzieci w ogrodzie przeznaczone być winny przede wszystkim do nauki gospodarstwa domowego, a następnie w ramach przygotowywanych posiłków na terenie szkoły dla dożywiania dzieci. Wyhodowane kwiaty winny służyć do ozdabiania gmachu szkolnego i domu uczniów zajmujących się hodowlą ze wskazaniem, jak należy ozdabiać mieszkania. Szczegóły opieki nad ogrodem szkolnym w czasie wakacji i świąt muszą być dostosowane do miejscowych warunków. Ułatwia sytuację fakt, że w czasie wakacji nie przypadają poważniejsze prace w ogrodzie. Można zorganizować dyżury dzieci blisko mieszkających, można powołać do ogólnego nadzoru nad ogrodem członków opieki szkolnej lub powierzyć opiekę osobie wynajętej, którą wynagrodzimy produktami w naturze lub pieniędzmi otrzymanymi ze sprzedaży części produktów.

Książki rachunkowe dotyczące cen i ilości materiałów zużytych do prac warsztatowych, ogrodniczych, innych kosztów oraz ilości wytworów wraz z ewentualną ceną ich sprzedaży powinny

być prowadzone przez uczniów klasy VIII pod opieką i kontrolą nauczyciela i przekazywane w końcu roku szkolnego do prowadzenia swoim następcom.

Gospodarstwo domowe

Zajęcia z zakresu gospodarstwa domowego obowiązujące w kl. VII i VIII mają na celu przygotowanie do przyszłych zajęć gospodarskich, a na razie zainteresowanie się tymi, często pogardzanymi, zajęciami domowymi. Oczywiście w czasie nauki szkolnej nie można osiągnąć całkowitej umiejętności prowadzenia w całym tego słowa znaczeniu gospodarstwa domowego. Nauka szkolna ma raczej zapoznać z bardziej racjonalnymi metodami wykonywania codziennej pracy i ma pobudzić do praktykowania w domu metod poznanych w szkole. Dlatego już od pierwszej lekcji zwracać należy uwagę na racjonalne rozmieszczenie sprzętów i narzędzi kuchennych według odruchów pracy. Przystępując do gotowania należy zwracać baczna uwagę na prawidłowe zestawienie jadalospisu złożonego z najprostszych potraw i przyrządzanie tych potraw, które są jadane w domu ucznia. Praca ma być wykonywana przy użyciu możliwie najmniejszego wysiłku, tak ażeby produkt końcowy był smaczny i posiadał swoją maksymalną wartość odżywczą. Do oszczędzania wysiłku posłuży zapoznanie z drobnymi, tanimi narzędziami kuchennymi ułatwiającymi pracę i z dogotowywaczem oszczędzającym opał. Mocny nacisk należy położyć na czystość w czasie pracy i po jej ukończeniu, a zwłaszcza na prawidłowe mycie naczyń kuchennych które w naszych domach, zarówno miejskich, jak i wiejskich, bogatych i ubogich, jest przeważnie wykonywane wadliwie.

Zwracać uwagę należy też na właściwe przechowywanie zapasów na zimę w piwnicy, a zwłaszcza przetworów owocowych i warzywnych, omawiając sposoby i warunki ich przechowywania.

W czasie nauki często robią uczniowie porównania między tym, co i jak robią w domu, a tym, czego się uczą w szkole. W takim wypadku każdy dodatni szczegół ich gospodarstwa domowego należy podkreślić, a ujemne poddać życzliwemu rozważaniu dla uświadomienia sobie możliwości ulepszenia.

Każdej nowowprowadzonej potrawie powinna towarzyszyć kalkulacja oraz wyjaśnienie, z jakimi innymi potrawami można ją zestawić pod względem wartości odżywczych.

Bardzo ważnym zagadnieniem jest w stosunkach miejskich poprawianie wadliwego i mało urozmaiconego odżywiania wśród ludności uboższej, bez zwiększania jego kosztów, zaś w stosunkach

wiejskich na lepszym wyzyskaniu produktów otrzymywanych w gospodarstwie (warzywa, owoce, mięso drobiu, królików) a niewyzyskanych często jedynie z powodu nieumiejętności ich przyrządzenia i bardzo jednostronnych przyzwyczajzeń w zakresie odżywiania.

Potrzebom szkoły najlepiej odpowiada kuchnia posiadająca kilka oddzielnych trzonów. Przy każdym trzonie zasadniczo pracuje 6 uczniów, nie może jednak pracować więcej niż 8.

Zarządy szkół powinny usilnie dążyć do tego, ażeby w szkole zorganizować kuchnię do nauki gospodarstwa domowego. Można to równocześnie złączyć z akcją odżywiania młodzieży szkolnej. W wypadkach, gdzie tych kuchni jeszcze nie ma, nie można rezygnować z nauki gospodarstwa domowego, a korzystać z kuchni społecznych i fabrycznych.

Przy sporządzaniu posiłków należy wziąć pod uwagę również zagadnienie racjonalnego wykorzystywania tzw. konserw jarzynowych, mięsnych, wszelkiego rodzaju zup, bulionów, budyniów itp. Są to poważniejsze środki spożywcze bardzo treściwe i powinny być umiejętnie i racjonalnie wykorzystane.

Nauka gospodarstwa domowego wiąże się również z innymi zagadnieniami życia kobiety w domu, np. sprawą higieny, opieki nad niemowlęciem, odżywianiem dzieci itp. Aktualne te zagadnienia winny być uwzględniane w czasie nauki, jak również z racji planowanych i urządzanych wycieczek.

Jeżeli wskutek szczupłości kuchni itp. urządzeń wymiar czasu na pracę każdego ucznia zmniejszy się w poszczególnych działach gospodarstwa domowego, ilość gotowanych potraw i dokonywanych prac musi być zmniejszona i wymagania stawiane uczniom odpowiednio obniżone.

Wycieczki

Organizowane w godzinach pracy ręcznej wycieczki winny się ściśle wiązać z poszczególnymi działami tego przedmiotu. Wybrane do zwiedzania obiekty powinny być dostosowane do pracy dziecka w danej klasie, a udzielane objaśnienia do rozwoju umysłowego przeciętnego uczestnika wycieczki, podawane w sposób naturalny, prosty i niejako okolicznościowo, tak jednak, aby przyczyniały się wydatnie do świadomego zbierania przez uczniów wiadomości o życiu otoczenia i ich porządkowania.

Przed każdą wycieczką w celu nastawienia uwagi i zainteresowania dzieci należy opracować z nimi odpowiedni plan wycieczki. Nauczyciel winien przedtem zasięgnąć informacji u kierownika

danego obiektu. Podczas wycieczki i przy jej opracowywaniu zwracać uwagę dzieci na jakość wytworów pracy młodzieży szkolnej, a ludności miejscowej na czas i materiał używany do pracy w szkole, zaś w zwiedzanych obiektach na narzędzia i sposoby wykonania czynności. Przy zwiedzaniu obiektów przemysłowych, zwłaszcza w klasach starszych, zwracać uwagę na znaczenie środków technicznych i urządzeń dla pracy człowieka, na konieczność umiejętnego obchodzenia się z maszyną, na różnice pomiędzy wynikami pracy mechanicznej a ręcznej, na czas potrzebny do wykonania i sposobu organizacji pracy. W warsztatach pracy rolnej zwracać uwagę na obszar ogólny gospodarstwa, nawożenie, uprawę gruntu, gatunki roślin i drzew owocowych, stan budynków gospodarskich, źródła utrzymania rodzin itp. Młodzież należy przez wycieczki zainteresować sprawami gospodarstwa domowego, zwracając uwagę na znaczenie racjonalnych sposobów gospodarki w rodzinie dla życia całego społeczeństwa, rozwijać w ten sposób poszanowanie dla pracy domowej i zrozumienie jej roli.

Środki pomocnicze

W zakresie nauki pracy ręcznej należy posługiwać się środkami pomocniczymi, które utrwalają i pogłębiają stosunek poznawczy i uczuciowy młodzieży do pracy fizycznej. Dużą rolę odegrają tu: obraz, film, ilustracje w książkach i czasopismach odtwarzające przebieg różnych prac ludzkich, nowoczesne urządzenia techniczne bądź wytwory prac ludzkich uzyskane przy udoskonalonych środkach technicznych (budynki i wnętrza mieszkaniowe, ulepszone narzędzia pracy na roli lub w przemyśle, w gospodarstwie domowym wynalazki techniczne itp.). Należy też zachęcać młodzież do czytania popularnych czasopism i książek z zakresu rolnictwa, rzemiosła, techniki i zaprawić ją do korzystania z takich źródeł przy planowaniu i wykonywaniu prac szkolnych i domowych. Działy te winny być uwzględnione w bibliotece szkolnej.

Urządzenia zastępcze do pracy ręcznej

Wskutek ciężkiej sytuacji powojennej wiele szkół znalazło się wobec braku pracowni lub pełnego kompletu narzędzi. Nie może to jednak wpływać na zrezygnowanie z nauki pracy ręcznej w szkole. Wyrządziłoby to wielką krzywdę młodzieży, stworzyłoby poważną lukę w jej ogólnym przygotowaniu do życia i do dalszych studiów. Dlatego też należy na okres przejściowy wprowadzić urządzenia zastępcze do prowadzenia nauki pracy ręcznej.

Te urządzenia zastępcze należy traktować dwojako:

1. Urządzenia zastępcze w klasach, gdzie na ławkach szkolnych umieszcza się odpowiednio dopasowane deski przystosowane do rznięcia i strugania. W tym celu dwie krańcowe ławki jednego rzędu należy przymocować nieruchomo do podłogi. Po obu stronach rzędu układa się na ławkach dwie długie deski i umocowuje się je na krańcowych ławkach za pomocą klinów. W tych deskach znajdują się odpowiednie wycięcia umożliwiające rznięcie, jak również urządzenia do strugania, podobnie jak to robi wiejski stolarz lub cieśla. Tu mogłaby młodzież pracować w zimie.

2. Urządzenia na wolnym powietrzu do pracy w lecie.

Będą to naturalnie miejsca pracy urządzone na dziedzińcu lub w ogrodzie szkolnym lub odpowiednio do tego celu wybudowanych szopach odkrytych. Przestrzeń, powietrze i swoboda dają tu duże możliwości rozwinięcia pożytecznej pracy. Urządzenia zastępcze do rznięcia i strugania, podobnie jak w klasach, byłyby wykonane na deskach umocowanych na kozłach lub słupkach wkopanych w ziemię. Większa przestrzeń dałaby tu możliwości wykonania pewnych dodatkowych urządzeń, np. do pracy z metalem (pieniek z kawałkiem szyny lub kowadełkiem).

W lecie można na tych urządzeniach prowadzić prace w związku z potrzebami ogrodu szkolnego i hodowli. Urządzenia te umożliwiłyby budowę większych obiektów, jak: altanki ogrodowe, klatki do hodowli itp. Można tam również przygotowywać łąty, listwy i deseczki różnej wielkości, które w zimie mogą być wykorzystane do pracy w klasie na ławkach, zwłaszcza wobec ciasnoty miejsca prace będą już miały charakter nie obróbki materiału, lecz konstrukcji i montażu.

Wymienione urządzenia należy jednakże traktować jako zastępcze, prymitywne surogaty pracowni, które w żadnym wypadku nie zastąpią warunków dobrze zorganizowanej pracowni, jaką powinna posiadać każda szkoła.

Korelacja prac ręcznych z innymi przedmiotami nauczania

Prace ręczne wiążą się ściśle z nauką o przyrodzie żywej w dziedzinie prac ogrodniczych, które ilustrują na konkretnych przykładach zagadnienia opracowywane na lekcjach przyrody. Znaczną część robót z drzewa i metalu stanowią narzędzia i sprzęty do prac ogrodniczych.

Okolicznościowa budowa łatwych pomocy naukowych do fizyki, łatwych instalacji, sporządzanie narzędzi pracy i sprzętu pomocniczego, wprowadzanie elementów materiałoznawstwa przy pracach rękodzielniczych itd. współdziałają wydatnie przy realizacji zadań nauki o przyrodzie martwej. Wymienione w programie przykłady prac konkretyzujące zagadnienia z geografii ułatwiają dziecku zrozumienie symboliki geograficznej; poza tym przewiduje się wykonywanie różnych przyborów pomocniczych, jak: patyczki, klocki, blaszki, pręty liczydełka itp.

Zajęcia rękodzielnicze dostarczają dalej, w granicach możliwości, narzędzi do ćwiczeń gimnastycznych i sportów, czynności o charakterze praktycznym, jak szycie, sprzątanie, przysposabiają do życia obozowego — harcerskiego.

Prace ręczne służą powstawaniu i wzbogacaniu wyobrażeń matematycznych przy samym budowaniu różnych form przestrzennych a także za pomocą tworzenia modeli konkretyzujących (modele brył itp.). Różne działy prac ręcznych dają materiał czerpany z życia do zadań rachunkowych, a mianowicie, tematy z dziedziny wytwórczości, kalkulacji, materiałów, robocizny itp.

